

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

на тему

**МИСТЕЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ
ЖИВОПИСНИХ І ГРАФІЧНИХ ТВОРІВ КАТЕРИНИ БІЛЕТІНОЇ**

Виконала:

студентка 4 курсу групи БМЕ-21-83
спеціальності 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»,
Любченко Тетяна Михайлівна
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Науковий керівник

Старший викладач кафедри
мистецтвознавчої експертизи
Брей Наталія Олександрівна
(вчене звання, прізвище, ім'я, по-батькові)

Рецензент:

Канд. мистецтвознавства, доцент кафедри
комп'ютерної, інженерної графіки та дизайну
Національного транспортного університету
Лампека Микола Геронтійович
(вчене звання, прізвище, ім'я, по-батькові)

Допустити до захисту:

Протокол засідання кафедри № 7 від 17 травня 2022 р.

Завідувач кафедри мистецтвознавчої експертизи

професор Федорук О. К.

Київ-2022

АНОТАЦІЯ

Любченко Т.М. Мистецькі особливості живописних і графічних творах Катерини Білетіної. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» – Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв, Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ 2022. Бакалаврська робота на правах рукопису.

Дослідження присвячене мистецьким особливостям у роботах Катерини Білетіної зокрема у жіночому портреті. Виявлено час та передмови формування жіночого портрету. Проаналізовано мистецьке середовище художниці та портретний живопис в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Досліджено в повній мірі живописні портрети жінок в Україні ХХ – ХХІ ст. та зроблений мистецький аналіз творів Катерини Білетіної.

Ключові слова: мистецтво, портрет, жіночий портрет, історія, виникнення.

ANNOTATION.

Lubchenko T.M. The artistic features in pictorial and graphic creations by Kateryna Biletina. Qualifying work for the obtaining of educational and qualification level of bachelor's degree at program subject area 023 «Fine art, decorative art, restoration» - The National academy of management personnel of culture and art, The Ministry of culture and informational policy of Ukraine. Kyiv 2022. The bachelor work is on the manuscript property.

The investigation of the bachelor work is dedicated to the artistic features in Katerina Biletina's works, particularly in women`s portraits. Time and formation of the background of woman portrait were also discovered. The artistic environment of the artist and the portrait painting in Ukraine in the end of the XX-XXI centuries were analysed.

The Ukrainian woman portrait of the XX-XXI centuries was studied in full and the analysis of Katerina Biletina works was also done.

Key words: art, portrait, woman portrait, history, origin.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА. РОЗВИТОК ЖІНОЧОГО ПОРТРЕТУ.....	9
1.1 Історіографія дослідження	9
1.2 Джерельна база	13
1.3 Становлення та розвиток жіночого образу в портретному живописі	17
РОЗДІЛ 2. ПОРТРЕТНИЙ ЖИВОПИС В ТВОРЧОСТІ КАТЕРИНИ БІЛЕТІНОЇ	26
2.1 Мистецький вплив на творчість Катерини Білетіної	26
2.2 Творча біографія Катерини Білетіної	40
2.3 Художня мова жіночого образу в живописі Катерини Білетіної ...	45
ВИСНОВКИ	52
ДЖЕРЕЛА	55
ДОДАТОК А. СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ	63

ВСТУП

Культура – це та пам'ять народу, яка завжди пов'язана з історією, передбачає неперервність духовного та інтелектуального життя людини і суспільства. Збереження культури – у відновленні втраченого, забутого, а також у творенні нових матеріальних і духовних цінностей. Тож, культури – це невинний процес взаємообміну, вдосконалення та поповнення своїх знань і вмінь через засвоєння існуючого культурного надбання та збагачення культурної скарбниці свого народу.

Сьогодні процес збереження і переосмислення ролі культурної спадщини полягає у прагненні не лише музеїфікувати її у первісному вигляді, а й активно ввести до сучасного життя. Тобто, процес збереження минулого одночасно є й процесом відкриття нового в старому. Культурно-мистецька спадщина завжди містить у собі функції сучасності. Тобто, на момент їх створення – це були інноваціями, які ми сьогодні розглядаємо як традиції. Найкращі мистецькі твори, стилі, напрямки довели свою життєздатність через віки і свідчать, що культура не старіє.

Ці положення щодо спадковості культурного процесу, діалектичної єдності у ньому, особливо актуальні в періоди масштабних політичних та економічних трансформацій, як, наприклад, здобуття Україною незалежності у 1991 році.

Одним з головних завдань сучасної мистецтвознавчої науки, яка характеризується зміною світоглядних парадигм, в результаті переосмислення ролі мистецтва в житті людини, висвітлення нових ціннісних орієнтацій є пошук розумного балансу між традиційними та інноваційними поглядами та способами презентації мистецтва. Зокрема, важливими є технологічні методи живопису, графіки та зміцнення ролі авторської творчої складової у мистецтві.

Основним об'єктом образу в образотворчому мистецтві, переважно, в усі часи була людина. Її художній образ як єдність загального та індивідуального стилю епохи.

Творче переосмислення жіночого образу в портретному живописі К. Білетіної полягає у тому що основним у її роботах є людське обличчя. Вона передає психологічний та емоційний стан людини, підкреслюючи тим індивідуальність особистості.

Художниця має індивідуальний підхід до жіночого портрету та особливе ставлення до створення жіночого образу. Вона приділяє належну увагу організації просторового середовища, освітлення, вибору кута зору в портретних постановках – це визначає високий рівень зорового сприйняття, образну пам'ять та здатність узагальнювати.

З огляду на вищевикладене, актуальність дослідження портретного живопису цілком очевидна і полягає в мистецтвознавчому аналізі особливостей живописних та графічних творів Катерини Білетіної.

Тож, різні аспекти формування мистецького образу висвітлені в наукових працях, але майже немає досліджень щодо прийомів та способів колористичного рішення та характеру образів відносно живописної сюжетної композиції, завдання якої відрізняються від завдань живописного портрета.

Мисткиня виділила психологічні основи розвитку творчого мислення, розробила критерії оцінки рівня образності в живописному портреті, розробила комплекс практичних завдань для поетапного формування складових творчого мислення.

Таким чином, **мета дослідження** полягає у визначенні мистецьких особливостей та ефективних способів і методів, які сприяють цілеспрямованому формуванню художнього образу в портретному живописі, заснованих на зоровому сприйнятті, образній пам'яті, продуктивній уяві, художнього і

образного мислення. Актуальність і проблема дослідження визначили об'єкт і предмет і, як результат, сформульовані завдання і методи дослідження.

Об'єкт дослідження – творчість Катерини Білетіної.

Предмет дослідження живописні полотна та графічні твори К. Білетіної, присвячені зображенню жінки.

Завдання дослідження:

- висвітлити характер історико-культурних процесів, на ґрунті яких розвивалося образотворче мистецтво Херсонщини другої половини ХІХ— початку ХХ ст.;
- визначити мистецьке середовище і його вплив на творчу діяльність К. Білетіної;
- з'ясувати найважливіші етапи творчої біографії художниці;
- систематизувати портретний живопис К. Білетіної та ввести в науковий обіг твори, які досі не згадувалися у спеціальній літературі;
- провести мистецтвознавчий аналіз творів художника, розкрити особливості образно-змістових та живописно-композиційних рішень;
- на конкретних фактологічних матеріалах показати особливості художнього почерку мисткині, її світогляд, естетику та внесок в український портретний живопис початку ХХІ ст.;

Методологічна та теоретична основа дослідження.

Оскільки портрет знаходиться у міждисциплінарній площині історичної, мистецької та філософської науки, то в аналізі портретів застосовано різні методологічні підходи, зокрема, історико-культурний, формально-стилістичний, семіотичний та інші, які дозволили повноцінно проаналізувати мистецькі особливості образотворчих та графічних творів К. Білетіної.

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше в українському мистецтвознавстві на основі аналізу, систематизації й узагальнення значного за обсягом фактичного матеріалу досліджено творчу діяльність К. Білетіної,

зокрема, уперше докладно досліджено та проаналізовано жіночі портрети авторки. Визначено внесок художниці у мистецьке життя сучасної України.

Теоретичне та практичне значення. Результати дослідження можуть використовуватися для подальших наукових студій з історії українського образотворчого мистецтва початку ХХІ ст., зокрема портретного живопису. Значний ілюстративний матеріал, зібраний авторкою дослідження, може знайти своє застосування при викладанні як загального, так і спеціального курсу лекцій з історії українського мистецтва та культури ХХІ ст. Отримані результати дослідження можуть бути використані у музейній практиці та для написання наукових статей.

Апробація здійснювалась під час круглого столу «Мистецтво у глобалізованому світі», який відбувався на базі кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної академії керівних кадрів культури та мистецтв 25 травня 2022 року.

Робота складається з таких структурних елементів: анотації, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (65 позицій), додатків (32 ілюстрації). Загальний обсяг роботи – 98 сторінок, основний текст – 55 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА. РОЗВИТОК ЖІНОЧОГО ПОРТРЕТУ

1.1 Історіографія дослідження

У вітчизняній історіографії тема розвитку українського сучасного портретного живопису досі не охоплена комплексно. Однак існують окремі праці, в яких досліджено аспекти (художні прийоми) або проаналізовано вибрані твори художників. Серед таких досліджень варто виділити дослідження іконографії представниць козацької старшини, зокрема, аналіз портрету А. Полуботок [43] та «Жіночий портрет» школи М. Бойчука з фондів Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури є результатами комплексного дослідження». Зокрема, у статті висвітлено особливості техніки, технології та аналіз стану збереженості твору. Досліджені особливості підготовчого малюнка та індивідуальні художні прийоми виконання. «Жіночий портрет» з 2018 року приписується пензлю М. Касперовича (1885–1938 рр.) [57].

Серед комплексних досліджень варто зупинитися й на таких, які аналізують портрет. Наприклад, дослідження жіночих портретів Лівобережної України в колекції Національного музею історії України кінця XVIII – початку XIX ст. заслуговує на увагу тим, що в статті автор не лише робить аналіз жіночих портретів, але й дає порівняльний аналіз з чоловічими портретами того часу. Зокрема, автор зазначає, що в чоловічих портретах зустрічається стилізація образу, а жіночі «позначені більшою реалістичністю у виконанні. Для історичної іконографії вони мають виняткове значення, оскільки несуть

різнобічну і дуже цінну інформацію – про побут, спосіб життя, модні віяння, інтеграцію суспільства до європейського простору» [56].

Роль традицій, нових віянь та основні етапи розвитку портретного жанру в портретному живописі Центральної і Східної України кінця XVII – VIII століття в контексті художньо-культурного процесу розкриває М. Ковальова. Зокрема, вона виявляє основні типи портрета і визначає фактори, що вплинули на їх своєрідність; досліджує іконографічні особливості та методи творення художнього образу; аналізує художньо-стилістичні особливості творів портретного жанру, визначеного як специфічну прикмету зв'язок з давньоруською традицією та принципами барокового світобачення, що знаходить продовження в подальшому і сприймається як усталена ознака національної культури [27].

Тож, як бачимо, сучасні мистецтвознавці хоч і вибірково, але приділяли увагу дослідженню жіночого портретного живопису, але досліджень, які б стосувалися сучасності – значно менше і вони не акцентовані на жіночому портреті. Тож, серед небагаточисленних наукових праць, варто виділити досить цілісну картину розвитку станкового портретного живопису Харкова XX – XXI ст., яку дослідила М. Пономаренко. У її дисертаційній роботі вперше проаналізовано розвиток станкового портрету в живописі, виявлено регіональні, часові та художньо-стилістичні особливості. Досліджено особливості творчості портретистів як носіїв новацій. На основі аналізу портретних творів митців Харкова XXI ст. «окреслено постмодерністську парадигму розвитку, зокрема, у напрямку «ігрового» портрету». Але найважливіше в її дослідженні це класифікація етапів розвитку малярського портрету Харкова XX ст., яку ввела авторка: «перша третина XX ст., друга третина XX ст., остання третина XX ст., у світлі прогностичного дослідження – початок XXI ст. Магістральні лінії

класифіковано як традиційну, засновану на реалізмі репінського спрямування та альтернативну, що віддзеркалює художню лексику авангарду» [42].

Так само об'ємно та ґрунтовно досліджені портрет у публічному просторі Львова у дисертації О. Рибак. Зокрема авторка досить глибоко проаналізувала й такі напрями портретного живопису як офіційно-репрезентативні портрети, портрети-шаржі, автопортрети, сатиричні портрети та художні інтерпретації. Особливий акцент зроблено на аналізі приватних портретів та приватного у портреті. На прикладі творчості більш як п'ятидесяти львівських митців авторка виділила та ґрунтовно описала «символи часу у львівських портретах» з огляду на національно-політичні, фольклорно-етнографічні та геополітичні особливості регіону першої половини ХХ століття та дійшла до висновку, що «...портрет необхідно розуміти як багатоскладовий документ, який поєднує в собі мистецьку, соціокультурну та історичну функції, а також функціонує як об'єкт матеріальної культури» [46].

Період ХХ століття описано у трудах Т. Кара-Васильєвої. Основною метою праці «Історії українського мистецтва» — показати в історичній ретроспективі складний і суперечливий шлях українського мистецтва протягом ХХ століття. На цьому шляху найважчим було заперечення попередніх етапів розвитку. Символізм, який виник на початку століття було оголошено ворожим і викресленим з історії мистецтва на довгий час. На зміну символізму та авангардизму прийшов соцреалізм, з яким активно боролися представники андеграунду. Водночас назріла необхідність переглянути історію розвитку української культури протягом ХХ століття. До скарбниці української культури та мистецтва ввійшли нові імена, течії та деякі періоди історії. Тож, дослідниця глибоко та всебічно розглядає ХХ століття у всіх можливих проявах, напрямках і течіях [26].

В останні десятиріччя в українському мистецтвознавстві проводиться велика кількість досліджень історико-мистецьких процесів, які стали фундаментом для національно духовної ідентичності. В радянську добу мистецтвознавці не мали змоги досконало висвітлити цілу низку мистецько-культурних явищ. Це стосується творчості багатьох українських художників. Дисертація Л. Купчинської – це перша спроба дослідити характерні риси мистецького середовища Галичини другої половини ХІХ - початку ХХ століття на прикладі творчості Т. Копистинського, розкрити зв'язок історичних, культурних та соціально політичних подій, які сприяли розвитку національної мистецької школи [29].

У статті С. Побожія «Олена Нікольська. Портрет на тлі тоталітарної доби» автор описує музейну діяльність та творчий шлях мистецтвознавця О. Нікольської, розповідає як виховували мистецтвознавців в умовах тоталітарної доби. Про те, як було важко у цей період працювати, коли майже усе заборонено та можна за свою працю потрапити за ґрати, але попри все вони продовжували займатись своєю справою [41].

Книга Г. Вельфлінна «Основні поняття історії мистецтв» є першою спробою в науці дати точну та стислу характеристику стилів, які тлумачать зазвичай дуже розпливчато. Вперше у цій книзі автор створює зразкову термінологію та методологію для наукової історії мистецтв [9].

У роботі Б. Віпера «Введення в історичне вивчення мистецтва» органічно поєднується повноцінне наукове дослідження та систематичність спеціального вузівського курсу. Унікальність цієї роботи у мистецтвознавстві полягає у тому, що вона глибоко і докладно висвітлює жанрово – технічні проблеми, специфіку технічних основ кожного з образотворчих жанрів, його різновидів, спираючись на великий матеріал історії мистецтв та результати тривалих досліджень, проведених автором [10].

У своїй статті «Українське мистецтво другої половини 1990–2000-х. Події, явища, спрямування» Г. Складенко пише: «З середини 1980-х років, що увійшли в історію як «роки перебудови», через розпад СРСР, здобуття Україною у 1991 році державної незалежності, складність національного самоствердження та визначення шляхів суспільного поступу, цей період став часом звільнення мистецтва від ідеологічних утисків, формування нових засад культуротворення, пошуків свого місця у світовому художньому просторі» [38].

Навіть у цей складний економічний, політичний період становлення української державності художники почали шукати себе по-новому. Перехід на ринкові відносини змусив художників ставати не лише митцями, але й менеджерами, арт-кураторами. Але при тому намагалися не втратити себе.

1.2 Джерельна база

Джерельна база даного дослідження – це творчий доробок Катерини Білетіної. Сюди входять графічні та живописні твори.

За типами ми можемо поділити роботи на портрет, натюрморт, а також є невелика серія пейзажів.

Графічні твори представлені серією портретів в повний зріст у національному вбранні яка має назву «Душа українського одягу». Вони зібрані майже з усіх куточків України і перенесені у книгу – альбом «Беззахисність перед красою»: «Бойківщина. Долинський район», «Львівщина. Галичина», «Гуцульщина. Рахівський район», «Гуцульщина. Верховинський район», «Закарпаття. Тячівський район», «Закарпаття. Виноградівський район», «Київщина. Правобережна», «Одещина», «Волинське Полісся», «Чернігівщина. місто Носівка», «Новгород - Сіверський. Полісся», «Опілля. Львівщина», «Тернопільщина. Портрет Іванни Блажкевич», «Полтавщина. Сорочинський

район», «Черкащина. Золотоніський район», «Покуття. Городенський район», «Лемківщина. село Воля Міхова», «Буковина. Кіцьманський район», «Покуття. Городенківський район», «Кримська татарка», «Херсонщина. Білозерський район». Техніка виконання: тоновий папір, акварель та білила. У цих роботах помітно наскільки Білетіна ретельно промальовує кожну деталь одягу, взуття та навіть прикрас. Кожна дівчина щось тримає у руках: то колосок, то стрічка, а от ще одна розчісує своє волосся. Ще дуже чітко промальоване обличчя у кожної дівчини воно своє, свої емоції, та навіть очі у кожної намальовані по різному, одна дівчина дивиться угору, друга зовсім закрила їх, а третя дивиться убік. Тому що для нашої мисткині найважливіше – вона ж переносить щось своє у роботу. «Немає нічого більш захоплюючого, ніж людське обличчя» – каже художниця [7].

Катерина була ілюстраторкою дитячих книжок та журналів. Наприклад: книжка Лесі Вороніної «Прибулець з країни Нямликів», (2006, 2007 роки). Також вона займалася оформлення обкладинки до цієї книжки і є навіть авторський варіант; книга «Таємниця Смугастих Равликів»; книга Л. Вороніної «Хто піймає шаленого кльоцика?»; книга Л. Вороніної «Нямлик і Балакуча Квіточка»; Л. Керрола назва ілюстрації «Відрубайте їй голову», «Божевільне чаювання» до книжки «Аліса в країні чудес», техніка виконання акварель, папір, білила; книжка Д.Вавилова «Золота парасоля». Також ілюстрації до дитячого журналу «Соняшник».

У білетної є серія портретів виконана у техніці пастелі. «Портрет Саші», «Містична Ксенія», де красуня одеситка в образі гуцулки, «Портрет Олександри», «Портрет Анни Чаусової і Мили Таранець», «Портрет Олени Боришполець», «Портрет Сергія Бурди», «Портрет Насті», «Портрет Ольги Багрій», «Портрет Майї», «Портрет Тані Молодої», «Портрет Олександра Щербини», «Портрет Тетяни Бутенко», «Портрет

Анни Ануфрієвої», «Портрет Микити Сенкевича», «Портрет Наталі Дмитренко», «Портрет співачки Бо Надії», «Портрет Олени Калишенко», «Портрет Лесі Медведь», «Портрет Насті Федоровської», «Наташа», «Вероніка», «Дмитро», «Юля», «Маша». Деяка частина цих портретів була у експозиції виставки «Херсонський щоденник».

Живописна спадщина художниці – багатша. Простежується інтерес до людського обличчя та емоційного стану натурниць. Після подорожі до Берліну під впливом тамтешньої архітектури та національних строїв у мисткині з'явився цикл картин «Берлінська серія». Серед робіт – «Бранденбурзькі ворота» («Brandenburger tor»), «Жандарменський ринок», («Gendarmenmarkt»), «Берлінський собор» («Berliner Dom»), які написані олією на полотні.

Також подорожуючи Україною Катерина пише серії портретів з різних куточків. Одна із них це серія «Переяславське натхнення». До неї входять: «Оксана», «Дівчина в Наддніпрянському строї», «Катерина». Хочу зауважити, що це великі полотна, розмірів 100х50 см, виконані у техніці олійного малярства .

Також є серія стихії живописних полотен «Земля», «Вода», «Вогонь», «Повітря» написані у 2014 році. Деякі картини мають містичний характер як наприклад «Та, яка біжить по хвилях», картон, олія. Наступні картини виконані на полотні – «Валькірія», «День та ніч», «Наречена. Пам'яті В.А», «Кікі», «Відьми та всі інші», «Коти на морі», «Троянди падають в лиман», «День радості», «Містичний козак», «Демидівський бестіарій», «Джерело», «Помпеї. Фонтан», «Добрий янгол Шоунау», «Царівна», «Ніч на Принцлауералле» («Марлен»), «Хуаніта», «Медуза», є ще одна робота «Тотем» натурницею якої була її дочка Варвара Степанівна.

У Катерини Білетіної є ще жанрові портрети, до них входять: «Історія кохання», «Козак і доля», «Ніч яка місячна», «Квіти з Закарпаття», «Чумацький

шлях», «Хортицький Мамай», «Портрет Сашка – лірника», «Під деревом», «Картина з вершини гори», «Благовіщення», «Тарас», «Вівці мої вівці», «Мольфарка», «Думи під грушею», «Портрет дівчини» техніка виконання олія, полотно.

Катерина має також серію портретів звичайних людей в українському народному одязі. Зокрема такі: «Квіти для Лерон», «Вероніка», «Дівчина з Покуття», «Принцеса Європи», «Встала весна», «Дівча», «Мар'яна», «Замріяна», «Юна хмелівчанка», «Дівчина з Поділля», «Блискучі очі», «Блакитні очі», «Анастас'я», «Задумлива», «Настас'я», «Надія», «Настя», «Красуня», «Циганка», «Дівчина з чорнобривцями», «Дівчина з дукачем», «Вероніка», «Гуцулка Юля», «Ніжна», «Чуттєва».

У Катерини Білетіної є ряд картин у художньому напрямку Сайаризм. «Сайарсична композиція 1», (олія, полотно, 120x90 см., 2021 рік) «Сайарсична композиція 2», (олія, полотно, 120x90см., 2021 рік) були представлені на виставці «Звітна виставка першого у світі художнього конкурсу Кращий художник в області абстракції і сайаризму».

Сайарсизм – це напрямок в образотворчому мистецтві, насамперед у живописі, що зародився у 2015 році. Засновником цього образотворчого напрямку є художник Сергій Дождь (Sergey Dozhd). В його основі лежить наука про внутрішній художній простір, який спирається на вивчення внутрішнього світу людей. Таким чином, художнику вдається зобразити арт об'єкт одночасно з різних векторів (реального, абстрактного і ментального) і підкреслити властивості, невидимі при класичному зображенні арт об'єкту. Сайарсизм має єдиний художній стиль – сайарсистський варіант. У філософії сайарсизму є кілька фундаментальних принципів: основа – це творчість та шлях – це нескінченність внутрішнього філософсько-мистецького простору. Ця філософія заснована на чомусь середньому між східною і західною філософією для їх

змішування і певною мірою усунення недоліків: відчуженості східної філософії часто буває недостатнім для творчості західної філософії, що створення красивих речей і формування красивих людських душ – це не одне і теж.

1.3 Становлення та розвиток жіночого образу в портретному живописі

Мистецтво портрету – це, перш за все, відображення художньої і творчої діяльності митця. Талановиті художники-портретисти через віки змогли передати для нас інформацію про багатогранність та багатомірність об'єктивної реальності. Саме художні образи відрізняють мистецтво портрету від усіх інших форм відображення і пізнання реальності: наукової, прагматичної, релігійної. Тож, перш за все скажімо що таке портрет. Портрет (від французької – *portrait* – що означає зображати) – це вид образотворчого мистецтва, присвячений зображенню певної людини або групи людей – на полотні або папері, з метою її уявлення оточуючим, показуючи характер, внутрішній світ, життєві цінності зображеного. Першим, хто запропонував називати словом «портрет» зображення людей, був офіційний придворний історик короля Людовіка XIV – Андре Феліб'єн.

Людина намагалася зобразити собі подібних протягом усієї своєї історії. Першим портретом можна вважати зображення, знайдене у Франції в печері Вільйонер неподалік Ангулема, якому налічується близько 27 тисяч років. Зображення людини, найбільш наближені до сучасного трактування портрета, були притаманні давньоєгипетській скульптурі. Портрет був частиною релігійного культу нарівні із практикою муміфікації. За часів Олександра Македонського греки створювали скульптури зображуючи обличчя з натури. Римляни зробили свій внесок у розвиток жанру, додавши новий рід скульптурного портрета – погруддя, а також посилили увагу до зображення

конкретної людини. Саме римський скульптурний портрет вважають одним із найбільш реалістичних в історії образотворчого мистецтва. У християнській Європі перші десять століть жанр портрета практично не розвивався, адже художники були обмежені церковними канонами. У середні віки ликам святих та іншим персонажам у картинах, тільки іноді надавали риси реальних людей.

Розквіт портретного жанру починається лише в кінці XIV ст. при французькому королівському дворі. А в епоху Ренесансу портретний жанр знайшов нове життя. Цьому чимало сприяло впровадження олійної техніки живопису.

Майстри Високого Відродження остаточно відходять від релігійних канонів, роблячи акцент на особистості людини. Саме в цей період створюється найзнаменитіший жіночий портрет – «Мона Ліза» Леонардо да Вінчі (1452 – 1519 р.), а Рафаель (Санті) (1483—1520 р.) пише видатний чоловічий портрет – свого друга Бальдассаре Кастільйоне.

В XVI ст. у мистецтві в епоху маньєризму портрет втрачає ясність ренесансних образів. Новий розквіт портретного жанру припадає на художників фламандської та голландської шкіл XVI ст. Згодом у XVII ст., велике поширення набув парадний портрет. Художники стали надавати перевагу не лише виразу обличчя, а й позі моделі. У портретах з'являється рух, посилюючи враження від картини на глядачів. Але водночас, у пошуках нових змістів, художники звертаються від високопоставлених персон до людей простого походження: рибалок, торговок, циганок та жебраків. Вони стають новими героями портретів.

У XVIII ст. портрет, як жанр високого мистецтва знову втрачає свої позиції. Портрет стає видом офіційного мистецтва, де головна роль приділяється декору, пишності нарядів, ідеальності облич. Як пишуть дослідники російського портрета XVIII ст., «природне у межах цього

підпорядкування індивідуальності ремісничо-корпоративному єдності є певною гарантією успіху у створенні портрета за умов нерозвиненості культури даного жанру» [21].

Такий стан речей зберігався до кінця XVIII ст. Разом з ідеалами гуманізму епохи Просвітництва художники згадують про соціальні типи портретованих, уникають пишних фонових зображень.

Розвиток портрета у XIX ст. визначила Велика Французька революція. Провідним у мистецтві стає новий стиль – класицизм. Такий портрет втрачає пишність робіт XVIII ст. і стає більш строгим. Починаючи з середини XIX сторіччя виникає реалізм в портреті.

Наприкінці XIX ст. – середині XX ст. визначальними течіями в живописі стають імпресіонізм, модернізм, абстракціонізм, які значно вплинули на подальший розвиток портретного жанру.

В Україні до XVII ст. основними художніми творами були ікони. Згодом з'являються портрети парсунного типу, які є своєрідним переходом від іконопису до світського портрету. Виникає один із самобутніх та найзагадковіших образів в українському образотворчому мистецтві – портрет «козака Мамая». Цей сюжет був розповсюджений на всій території України аж до XIX століття.

Потужним поштовхом в розвитку портретного жанру було здобуття академічної освіти українськими художниками XVIII – XIX ст. Неоцінимий вклад в розвиток українського мистецтва XIX ст. внесли майстри класичного малярства – І. Сошенко (1807 – 1876 р.), Д. Безперечний (1825 – 1913р.), В. Тропінін (1776 – 1857р.) та багато інших.

Проте, все ж таки, найяскравішою постаттю українського образотворчого мистецтва, середини XIX століття був Т. Шевченко (1814 – 1861р.). Своїм фахом він вважав саме малярство. Відомо більше тисячі його картин в

портретному, пейзажному та релігійному жанрі, а образ Жінки посідає визначне місце у його поетичній і живописній творчості.

Одним з найяскравіших творів Шевченка – художника, в якому поєднались поезія та живопис, є портрет дівчини-кріпачки з однойменною назвою – «Катерина». В одному з листів до Г. Тарновського Шевченко пише «у царині під куренем дідусь сидить, ложечки собі струже і сумно дивиться на Катерину, а вона, сердешна, тільки не плаче... а москаль дере собі, тільки курява ляга; собачка ще поганенька доганя його та нібито гавкає. По однім боці могила, на могилі вітряк, а там тільки степ мріє. Отака моя картина» [63].

Художник першим в тогочасному мистецтві так символічно і сміливо показав трагедію українського народу: яскраво виражене горе дівчини й синє небо затягнуте хмарами, яке створює разом із синьою формою вояка холодну гамму, протилежну теплій і ніжній гаммі кольорів фігури дівчини. Постать діда уособлює собою вільне минуле, прагнення до якого, наскрізь, пронизує як літературну, так і художню творчість Т. Шевченка.

Ще одною яскравою постаттю українського портретного живопису був І. Труш (1869 – 1941 р.), випускник Краківської школи мистецтв, учень видатного польського художника Я. Матейка. Видатний український художник – імпресіоніст, І. Труш своєю творчістю започаткував відродження галицько-українського живопису. Але найбільшу цікавість в творчості митця викликають роботи саме в жанрі портрету. В творчому доробку художника значне місце займає галерея портретів видатних діячів українського мистецтва, з багатьма з них він тісно спілкувався та дружив, серед них І. Франко, М. Лисенко, І. Нечуй - Левицький. Візитною карткою портретного живопису І. Труша є, безумовно, портрет найвидатнішої з українських мисткинь – Лесі Українки. Це дійсно унікальний твір, бо ж через слабе здоров'я, Л. Українка відмовляла іншим художникам у написанні портрету з натури. «Як майстер психологічного

портрета Іван Труш зобразив Лесю Українку сильною, впевненою і, водночас, беззахисною жінкою, яка прагне знайти своє місце у цьому складному світі, використовуючи для цього модерний стиль експресіонізму. Сам він вважав себе художником реалістом. Однак, і сучасних глядачів, портрет мисткині вражає властивим для високого модерну пронизливо–напруженим ліризмом, яскравим вираженням емоційного стану портретованої» [3].

Не можна не згадати іще одну цікаву постать в українському живописі, учня І. Рєпіна, видатного портретиста, педагога, громадського діяча та киянина – О. Мурашка (1875 – 1919 р.). За свої 44 роки життя художник створив багато цікавих образів. Багато подорожував, проводив активну виставкову діяльність.

Перебуваючи у Парижі Олександр Мурашко звернув увагу на цікаве явище пленеризму, яке поєднувало оточуючий пейзаж з жанровим портретом. Це поєднання ми бачимо в картинах «французького періоду» «На вулицях Парижа» (1903 р.) та «Біля кав'ярні» (1903 р.). «Мурашко був одним з тих, хто вводив українську культуру в контекст світових мистецьких процесів. Всією душею Мурашко любив Київ, місто де він народився і жив: «тут світло, тут сонце, тут чудова природа, тут своя культура» [33].

Повернувшись на батьківщину художник застосовує придбаний досвід європейського імпресіонізму для створення свого неповторного стилю. Згадаємо його картину «На кормі. Портрет Жоржа Мурашка» 1906 р., в якій митець ніби сонячними променями пише постать Жоржа [40].

Найзнаменитіший жанровий портрет О. Мурашка – «Карусель». Дві дівчинки з захопленими обличчями сидять на кониках. Реалістичність та характер настільки наближені до глядача, що ніби чуєш дзвінкий дівочий сміх, чуєш крики зазивав і торговців, бачиш яскраві вогні та відчуваєш запахи різноманітної ярмаркової їжі. «Мені хотілося, передати весь вихор руху каруселі, весь блиск її балаганних прикрас, сором'язливість і радість сільських

дівчат, котрі вперше потрапили у місто, накупили собі міських обнов, причепурилися й уперше в житті сіли на дерев'яних коней каруселі» – казав про свій твір художник [1]. Саме за цю картину на Міжнародній виставці в Мюнхені (1909 р.), Мурашко отримав Золоту медаль.

Олександр Мурашко неперевершений майстер передачі сонячного світла. У створених митцем портретах ми спостерігаємо небувале проникнення та глибину образів. «Важко знайти художника, а тим більше портретиста, у творчості якого сонячне світло займало б таке значне місце» – пише мистецтвознавець Н. Асєєва у своїй монографії [59].

Вагомий внесок у розвиток українського живопису вніс випускник Київського художнього інституту (нині Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури), представник «суворого стилю», один із головних українських художників – семидесятників, член Національної спілки художників України В. Мамсіков (1940-2020 р.). В своїх творах художник відображав сувору дійсність, справжнє життя робітників та селян, їх важкі будні, на протилежність від тодішнього мистецтва соцреалізму, яке демонструвало загальний оптимізм та ідеалізувало епоху комунізму.

«Я розповідаю історії, хоча ніякої першопочаткової ідеї чи певної драматургії, яку може легко зчитати глядач, всередині роботи немає. Я сам люблю просто розглядати картинки — можливо, це можна пояснити моїм захопленням із дитинства кінематографом» — розповідає художник [22].

На початку 2000-х років, майстер пише так звані «кишенькові картини» деякі з них були не більше фотографії в паспорті. Портрети художника, своєрідний рупор пост – радянської епохи, важкого перехідного періоду в житті людини того часу. Картини митця наповнені внутрішньою свободою, надією на краще. Жіночий образ, в портретному живописі митця, без «прикрас», тобто, в постаті, в очах жінки – реальність часу.

Неоціненний внесок в розвиток сучасного українського мистецтва зробили послідовники одеської школи живопису. Важливу роль в становленні сучасних одеських художників відіграло найстаріше в Україні художнє училище імені Грекова, яке виховало і дало дорогу в життя великій кількості талановитих митців. Серед представників одеської школи такі видатні майстри як А. Ацманчук, К. Ломикин, В. Токар'юв, К. Філатов, С. Божій, О. Попов, Г. Павлюк, В. Власов, А. Фрейдін, Ю. Єгоров, О. Слєшинський, В. Литвиненко, О. Лоза. Своїми творами вони й досі надихають молодих українських художників.

Серед портретистів ХХ – початку ХХІ ст. неможливо оминати увагою представника закарпатської школи живопису В. Микиту (1931 р.н.). Особливістю творчості митця є портретний живопис на засадах картинної композиції побутового жанру. Знаковою роботою художника стало полотно «Покоління» (1984 р.) – символічне зображення зв'язку генерацій і портрет родини митця (Іл.1.1.).

Сучасні митці не обмежені рамками цензури, для них відкритий великій спектр можливостей для експериментів. Серед сучасних митців, які працюють у напрямку жанрової портретистики є Олег Савін (Олег Кучеренко), Рома Бончук, Роман Рабик та інші.

Серед сучасних митців портретного жанру варто окремо згадати молоду художницю з м. Івано-Франківська Марту Пітчук, яка у своїх портретних роботах показує жінку через образ сакральної ляльки – мотанки, як символу національної пам'яті (Іл. 1.2.; 1.3.).

Ще одною яскравою постаттю в сучасному портретному живописі – є криворізька портретистка Анастасія Ярошевич. Її картини наповнені сонячним сяйвом. В портретах художниці образ жінки постає в багатьох іпостасях, це і весела дівчинка і молода задумлива дівчина і турботлива бабуся (Іл. 1.4.; 1.5.).

Варто згадати львівського художника Івана Цап'яка, ми бачимо в якій самобутній манері відображає образ жінки. Та згодом міняється манера виконання на прикладі двох портретів. «Жінка у червоному» (Іл. 1.6.) написана у 2021 році жінка кокетка – вродлива, іноді вітряна та спокуслива. І зовсім інший портрет жінки «Червоне» (Іл. 1.7.) написаної у 2022 році під час повномасштабної війни. Тут жінка на червоному тлі стурбована, засмучена, але незламна та сильна. Так художник бачить війну.

Ще згадаємо харківського художника Юрія Мартина у властивій йому манері у портреті «Кобзар 2022» (Іл. 1.8.; 1.9.) він інтерпретує образ жінки граючої на бандурі як символ берегині національних традицій, пісень, дум, казок, обрядів.

Зовсім інший приклад жіночого портрету ми бачимо у Тетяни Колісник. Картина «Воїтелька» (Іл. 1.10.) у декількох іпостасях – з одного боку турботлива мати, з другого жінка у чорному вбранні схожа на монастирську рясі, та по середині ми бачимо українку, яка уособлює образ Жанни Д'Арк «французька діва», яка повела за собою воїнство, змінила хід війни та понесла поразку ворожій армії. У другому портреті який має назву «Захисниця» (Іл. 1.11.) ми бачимо промені сонця над головою ніби створюють німб, а на груди одягнений бронежилет. На нашу думку картина символізує готовність до боротьби із загарбником та незламність духу українського народу.

Найцікавішою представницею жіночого портрету, на наш погляд, є Юлія Левицька, адже у неї портрети наших бабусь. Вони начебто в простому одязі, прості бабусі, на яких проходячи по вулиці ми навіть не звернемо увагу, але у цих картина Юлія їх ніби підсвічує, вони ніби чарівні, з якихось казок перенесені на полотно, посміхаються, пліткують, навіть просто сидять (Іл.1.12.).

Яскравим наслідувачем та подовжувачем традицій української школи живопису є Катерина Білетіна, яка поєднує в своїх творах академічну школу з

національним колоритом. Її самобутні образи жінок в українському національному костюмі наповнені внутрішньою силою та душевною красою. Постаті на портретах ніби пронизані променями південного сонця, овіяні духом степів, наповнені прозорим гірським повітрям й осяяні благодаттю.

Висновок до розділу 1

Досліджуючи історіографію та джерельну базу ми дійшли таких висновків, що навіть у дуже не легкий для країни час художники продовжують працювати. Про цей період ми можемо детально прочитати у працях Т. Кари-Васильєвої «Історія мистецтва ХХ століття: концепція, нові підходи й оцінки» та у другому томі книги «Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ ст.»

Опрацьовуючи літературу саме жіночого портретного жанру ми можемо побачити, що багато робіт призначена саме опису в окремих регіонах. У своїй роботі Олена Суховарова-Жорнова писала про дослідження жіночих портретів Лівобережної України в колекції Національного музею історії України кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст. Марія Ковальова описувала портретний живопис центральної і східної України кінця ХVІІ – ХVІІІ ст. про традиція та нові віяння. Художньо-стилістичні особливості станкового портрету в живописі Харкова ХХ–ХХІ ст. у своїх працях описувала Марина Пономаренко. Також про Львівський портрет першої половини ХХ століття писала Оксана Рибак.

Аналізуючи художників, які працювали у жанрі жіночого портрету ми дослідили, як з часом він змінювався.

РОЗДІЛ 2

ПОРТРЕТНИЙ ЖИВОПИС В ТВОРЧОСТІ КАТЕРИНИ БІЛЕТІНОЇ

2.1 Мистецький вплив на творчість Катерини Білетіної.

Завдяки самобутній художній манері і таланту Катерина Білетіна посідає гідне місце в українському образотворчому мистецтві початку ХХІ століття. Проте, на сьогоднішній день, її творчість недостатньо висвітлена у наукових працях.

В творчості художниці поєднано і академізм, і любов до українських традицій, і магічно – філософське бачення образів, однак, перед тим як перейти до аналізу мистецьких особливостей художніх та графічних творів художниці, важливо зупинитися на біографії К. Білетіної та на факторах, які впливали на її становлення як художниці.

Серед основних факторів впливу на творчість художниці ми виділяємо три основних:

- історично-культурна спадщина регіону в якому зростала К. Білетіна;
- фахова освіта та мистецьке коло спілкування;
- політичні та економічні умови життя України, які не могли не вплинути на творчість художниці.

Тож, **першим фактором**, який сформував стиль художниці, є початок життєвого шляху та формування світогляду майбутньої художниці, яке відбувалося в цікавому історично – культурному середовищі, де переплетіння

культур різних регіонів набули рис національної ідентичності українського народу – на Херсонщині¹.

Херсонська область належить до північного Причорномор'я. Частина Дикого поля. Першими мешканцями краю були кіммерійці, скіфи, греки, сармати, а в середньовіччі ці землі були під владою кримського хана. Тож, за цей час відбулося потужне насичення різною культурою і з утворенням Запорізької Січі регіон ставне лише «ареною» боротьби козацтва за незалежність українських земель, але й культурно-мистецьким центром. Причорномор'я зберігало багату систему духовних та культурних традицій завдяки географічним та історичним особливостям. Це впливало на спосіб життя, вірування, звичаї, світогляд та сприяло збереженню архаїчних традицій в культурі та побуті.

У фольклорній спадщині Херсонщини широко представлені календарно-та родинно-обрядові пісні, соціально-побутова лірика, яка добре демонструє особисте, суспільне, світське та релігійне життя народу.

Херсонські вишивки славляться своїми рослинним орнаментом, який яскраво відображає сільськогосподарські культури південного регіону. В основі візерунку лежить прагнення місцевих майстринь показати всю красу та різноманітність природи. Найпоширенішими мотивами є «виноград», «хміль», «дубові листя» та «барвінок» і інші. Популярним мотивом є троянда як символ вічної жіночої краси. Квітку маку використовували в обрядах, пов'язаних з відлякуванням нечистої сили і вона теж знайшла своє місце серед вишиваних

---

¹ Катерина Білетіна народилася 3 січня 1977 року в Свердловську (тепер Єкатеринбург), але за кілька місяців після її народження родина переїхала до Херсону.

мотивів. Однак, як і на переважній території України, «Світове дерево» як образ праоснови – Матері-Землі [47].

Разом з вишивкою розвивалось ткацтво, килимарство, різьба по дереву, плетіння з лози, кераміка, народне малювання, створення виробів із кістки й каменю тощо. Весь цей традиційний спадок відобразився на південноукраїнській живописній школі: магичні сюжети, символізм думки, пошук нових, романтизм.

Можливо, саме багаті традиції херсонського краю вперше зародили у К. Білетіної ідею створення проекту, який художниця називає «душею народного одягу». Споглядаючи мальовничу природу Херсонщини вона завжди дуже тонко відчувала різноманіття й красу рідної землі. Багато читала, переглядала класику кіно: «Ми дивилися класику кіно: Вісконті, Бергмана, Сокурова, Бунюеля, Тарковського, і це дуже вплинуло на моє світовідчуття. Крім того, у нас була чудова бібліотека. Читала я переважно романи» [32].

Другим фактором формування стилю К. Білетіної є, безумовно, освіта. Малювати Катерина почала в юнацькому віці. В Херсоні займалась в художній школі у С. Афонасьєвої. Зі слів художниці в школу вона попала досить цікаво : « ... якимось чином закохалася в хлопця, і він за руку відвів мене до художньої школи. Я займалася півроку — а потім одразу вступила до Грековки. У мене приймав документи Захарченко, один із наших могутніх метрів» – ділиться мисткиня у інтерв'ю з Г. Літман [32].

Після закінчення школи, в 1992 році К. Білетіна вступає до Одеського художнього училища ім. М. Грекова, на відділення станкового живопису, який закінчила у 1998 році.

Дане училище має власні традиції, академічну школу, яка дала Україні і світу цілий ряд видатних художників, серед яких Ф. Рубо (1856 – 1928), К. Костанді (1852 – 1921), І. Бродський (1883 – 1939), М. Мартищенко (Греков)

(1882 – 1934), Д. Бурлюк (1882 – 1967), Л. Пастернак (1862 – 1945), П. Нілус (1869 – 1943), Л. Мучник (1896 – 1966), О. Шовкуненко (1884 – 1974) та інші.

Одним із найважливішим викладачів у К. Білетіної був В.М. Алікберов². У приватній бесіді з мисткинею ми дізналися: «...В.М. Алікберов на ранніх етапах найбільше вплинув на мене. І на композиційне бачення, і на філософсько – світоглядне ...» [7, с. 72].

У своїй книзі К. Білетіна розповідає, як високо оцінює внесок викладача В. Алікберова у розвиток свого творчого потенціалу. Сама так вона пише про свого викладача: «Він давав чудову школу малюнку, викладав анатомію, учив бачити закономірності і, головне, не заважав» [7, с.73].

Алікберов мав великий вплив на своїх учнів, вони дуже вдячно про нього відгукуються. Аналізуючи його, як викладача, ми знаємо що у нього було багато учнів, ось декілька з них – скульптори Богдан Мазура, Роман Албула, та живописців Володимир Новаковець, Надія Фомічова, Катерина Білетіна, Олексій Сусол та багато інших.

Вплив викладача на майбутню художницю прослідковується через колорит. Так, картина К. Білетіної «Автопортрет з Варварою у вигляді лева», схожа за колоритом на картину В. Алікберова «Вікно».

У творчості В. Алікберова важливим аспектом є філософський підхід до живопису. Можливо саме від нього до Білетіної перейшла традиція символізму та духовного насичення творів. Наприклад в серії картин «Стихії».

---

² Алікберов Віталій Мурсалович – 02.09. 1944, с.Цапівка, Вінницька область — 24.05.2014, Одеса) – заслужений художник України, живописець, педагог, поет, член Національної Спілки Художників України, лауреат премії імені Вернадського. З 1984 – викладав у Одеському художньому училищі.

В картинах художника символіка, алегоричні образи, які здатні тримати увагу глядача не лише завдяки кольору та формі, але й, насамперед, думкою, яку митець закладає у свої твори. Він завжди знаходиться у пошуках першоджерела. Ще художника можна назвати майстром деталей. В. Алікберов – мислитель, поет, художник та педагог, який виховав цілу плеяду художників, які відомі не лише в Україні, але у світі. [59]. Однак, сам митець про себе каже скромно, що його основна робота в тому, щоб не заважати молодим митцям розкритися, знайти себе і свій власний стиль та шлях в мистецтві. Хоча сам він скромно зазначає – його робота полягає лише в тому, щоби не заважати. «Вчити не можна людей, вчити не можна, правда. Можна тільки їм не заважати, а вчити, це як це так пиши, це так. Тільки можна завадити їм. Мені головне не заважати, а діти самі навчаться» – розповідав педагог [60].

За словами Г. Богуславської, завідувача виставковим відділом Одеського художнього музею: «Особливість Алікберова якраз у тому, що він уміє розкрити чужі творчі особливості. Ось у такий складний час, тривожний, постійно мінливий він знаходить у собі достатньо толерантності, терпимості, доброзичливості для того, щоб побачити і підтримати талант в інших. І не просто талант, а якісь індивідуальні пошуки, внутрішньо розкритися» [60].

Саме В. Алікберов справив на студентку найбільше враження, ставши наставником із фаху. Потім, під час навчання в НАОМА, К. Білетіна часто їздила до Одеси, консультуватись з ним.

Також на розвиток її особливого почерку вплинуло захоплення творчістю відомих українських художників, які жили і працювали в Одесі – В. Філіпенка (1935 – 2013 рр.), Ю. Єгорова (1926 – 2008 рр.), М. Божія (1911 – 1990 рр.). Ці шановані в мистецькому світі художники були орієнтирами для цілого покоління сучасних українських митців.

Яскравий представник одеської школи живопису був В. Філіпенко³. К. Білетіна захоплювалась його живописом – це було буяння кольору, фарб та мазків, накладених так густо і рясно, що створюється відчуття вибуху та водночас благодаті. Природа немов ділиться з нами своєю радістю через пензель художника.

Багато років В. Філіпенко працював у Китаї, де викладав малюнок, живопис та композицію в Шандунському інституті мистецтв та Педагогічному університеті м. Цинант. Також у нього були персональні виставки у Німеччині, у Китаї та у США.

Захоплення творчістю одного з найвизначніших українських художників другої половини двадцятого століття Ю. Єгорова⁴ відіграло значну роль в формуванні особистості К. Білетіної. Класик одеської школи живопису займався станковим і монументальним живописом та графікою. Окремий напрям його мистецтва кераміка, вітражі, мозаїки. Мистецтво Ю. Єгорова, в свою чергу, сформовано вчителями, які визначили його художній напрям ще на початку творчого шляху київськими художниками С. Кириченко та З. В. Волковинською, а згодом і професором Т. Фраєрманом, в майстерні якого навчався майбутній живописець в одеському художньому училищі у 1946 році. Подальшу освіту Єгоров здобував у Ленінградському державному інституті

---

³ Валентин Володимирович Філіпенко (1935 – 2013) – український художник, педагог. Художник в області пейзажу та портрету. З 1993 року – Заслужений художник України.

⁴ Юрій Миколайович Єгоров (27.01.1926, Сталінград, СРСР — 12.10.2008, Одеса, Україна) — український художник, ректор Одеської Академії мистецтв (1995—1997).

живопису, скульптури та архітектури ім. І. Рєпіна при Академії мистецтв СРСР та у Вищому художньому промисловому училищі ім. В. Мухіної [48].

Ю. Єгоров вважається одним з засновників одеського нонконформізма. Він був активним учасником «квартирних» виставок молодих художників, які протистояли системі. І саме він створив основні постулати одеської школи живопису, які й донині є канонами для молодих митців [28].

Ще одним художником, яким захоплювалась К. Білетіна був український живописець Михайло Божій⁵, представник миколаївської школи живопису, учень Д. Крайнева⁶. Одна з найвідоміших картин автора – «Думи мої, думи» де художник відтворив образ Великого Кобзаря настільки могутньо, що картина стала візитівкою портретного стилю художника.

Після закінчення Одеського художнього училища, К. Білетіна, поїхала вступати до Московської академії живопису, скульптури і архітектури. Художниця згадує: «Співбесіду проводив Ілля Глазунов⁷ – я трималася незалежно і не сподобалася йому, як наслідок — співбесіду не пройшла. Пів року вчилася як вільний слухач. Жила у подружки Валі Курічевої, працювала

---

⁵ Михайло Михайлович Божій (20.09.1911, Миколаїв, Україна — 1.01.1990, Одеса, Україна) — український радянський живописець, член-кореспондент, дійсний член Академії мистецтв СРСР, член Спілки художників України.

⁶ Данило Карпович Крайнев (13.12.1872, Босарево (нині Росія) — 2.06.1949, Одеса, Україна) — український живописець, професор, заслужений діяч мистецтв УРСР.

⁷ Ілля Сергійович Глазунов (10.06.1930, Ленінград, Російська РФСР — 9.07.2017, Москва, Росія) — радянський та російський живописець та графік-ілюстратор. Один з лідерів націонал-шовіністичного руху в сучасній російській культурі. Народний художник СРСР, президент Російської Академії Мистецтв.

ілюстратором у видавництві підручників, а також підробляла натурницею. Москва — це суцільний стрес: конкуренція, чуже місто, шалений ритм життя. Я зрозуміла, що треба їхати в Київ — моє серце в Україні...» [7, с.73].

Потім вона поїхала до Києва у 2000 році, де поступила до Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА), яку закінчила у 2006 році. Навчалася у майстернях Ф. М. Гуменюка (1941р.) і В. І. Барінової - Кулеби (1938 р.).

НАОМА — навчальний заклад, який готує фахівців живопису, скульптури, графіки, архітектури, реставрації та інших мистецтвознавчих спеціальностей. Спадкоємиця Української академії мистецтва, заснованої 1917 році. Біля витоків організації закладу мистецької освіти стояли такі видатні науковці як академік М. Грушевський, вчені Д. Антонович, Г. Павлуцький; художники В. Кричевський, М. Бойчук, О. Мурашко, Г. Нарбут та інші.

Хоча і не всі викладачі здійснювали вплив на художницю, але все ж таки вони вплинули на формування оточуючої реальності. Не сказавши декілька слів про викладачів, К. Білетіної, не можливо, в повному обсязі дослідити процес становлення молодого художниці.

Одним з викладачів К. О. Білетіної була В. Барінова-Кулеба⁸, художниця, яка працює у галузі станкового живопису. Наскрізною темою її творчості є селянське буття у різноманітних його проявах. Її твори пройняті ідеєю незнищенності генетичної пам'яті народу.

---

⁸ *Віра Іванівна Барінова-Кулеба* (1.12.1938, Римарівка, Полтавська область) — українська живописиця, член Національної спілки художників України, народний художник України, професор НАОМА.

Ще одним педагогом К. Білетіної був український живописець Ф. Гуменюк⁹, який навчався у майстерні Й. Серебряного¹⁰, написав для Переяслав-Хмельницького музею полотна на історичну тематику. Проводив активну викладацьку та художню діяльність.

«Ф. Гуменюк – цікавий митець і педагог. Він любив робити постановки в українських костюмах – приносив раритетні речі, плахти, вишиванки, але тоді я цього не сприймала» – згадує К. Білетіна. «Будь-які його спроби щодо «українських картин» одразу піддавалися обструкції: о, знову він зі своїми козаками! Здавалося тоді, я ж прийшла за «академічними» знаннями, а не досвідом історичного живопису чи етнографії...» – пише в своїй книжці миткиня [7, с. 74].

Саме в майстерні Ф. Гуменюка закінчувала навчання в НАОМА К. Білетіна. Тоді вона ще не розуміла як вплине на неї викладач.

Третім фактором, і, безумовно, важливим чинником, який вплинув на творчість К. Білетіної є політичні та економічні умови життя України, які не могли не відобразитися на творчості художниці, її наставників, вчителів та на її мистецькому оточенні зокрема. Неможливо дослідити всі грані творчості художниці не розглянувши період її творчого становлення в культурно-

---

⁹ Феодосій Максимович Гуменюк (6.10.1941, Рибчинцях Вінницької області) — український живописець, графік, лауреат Шевченківської премії, народний художник України, Заслужений діяч мистецтв України, член Національної Спілки художників України.

¹⁰ Йосип Олександрович Серебряний (25.04.1907, Городня, Чернігівська область — 12.08.1979, Ленінград) — російський радянський живописець, графік, плакатист; народний художник СРСР з 1977 року, член-кореспондент Академії мистецтв СРСР з 1947 року.

мистецькому та соціально-політичному просторі кінця ХХ – початку ХХІ ст. Спробуємо провести детальний аналіз мистецьких напрямків даного періоду.

Для українського суспільства здобуття незалежності України у 1991 році стали періодом важливих трансформацій. З одного боку, відбувся розпад радянської ідеологічної системи та її традиційних морально-етичних норм, а з іншого боку почалося формування нових культурних цінностей, побудова нової мережі культурних установ. Серйозний вплив на ці зміни мали ринкові трансформації у соціально-економічній та політичній сфері. Так, наприклад, глибока і затяжна економічна криза, яка мала серйозні наслідки для життєвого рівня населення, змусила творчих людей бути не лише митцями, але й арт-менеджерами. Від економічних негараздів найбільше постраждали культурно-мистецькі та освітні галузі, які формують культурний рівень суспільства.

Ще одним фактором, який ускладнював роботу митців була зміна суспільного ладу, політико-економічних та культурних орієнтирів у суспільстві, яке не було готове до повноцінного функціонування культурних інституцій без опіки та фінансової підтримки держави в ринкових умовах. Зменшилася мережа державних та комунальних закладів освіти, культури та мистецтва, зокрема це призвело до закриття кінотеатрів, будинків культури, музеїв та бібліотек у маленьких містах та селах. Відповідно осередками, які більш-менш змогли встояти цим викликам стали великі міста як Київ, Львів, Одеса, Харків та інші міста-мільйонники [65].

Як слідство даних процесів відбувається відхід від радянських ідеологічних канонів, в рамках яких десятиліттями розвивалася національна культура, відкривається доступ до надбань світової культури та мистецтва. Але економічна криза та соціально політична нестабільність не сприяли розвитку культури і мистецтва в повному обсязі.

Отже творчий шлях Катерини Білетіної розпочався в «бурхливій» 90-ті ХХ ст., коли вона навчалася у Одеському художньому училищі ім. М. Б. Грекова, в роки після проголошення суверенітету і державної незалежності на тлі важкої економічної кризи, але разом з цим, в годину величезного національно-культурного піднесення, розвитку українського мистецтва. Хоч вона і не належить до кола легендарних українських художників, проте є невід'ємною частиною сучасного унікального мистецького процесу.

Не зважаючи на тяжкі часи, економічну кризу, боротьбу нових політичних сил, які виходили на арену, це були яскраві часи національного піднесення, розвитку художньої та мистецької думки не зачиненої в ідеологічні рамки, відсутність цензури та нове переосмислення минулих історичних подій.

Як згадує представниця Нової хвилі (Українського трансавангарду) В. Трубіна: «...Ми були тоді настільки асоціальні та жили своїм доволі вузьким колом, що які саме лідери та політичні сили виходили на арену та билися біля годівниці, не цікавило нікого. Коли заходила якась розмова про політику, всі посміхалися. Патріотизмом і не пахло. Думаю, що «совок» нас до того часу вже так дістав, що був несамовито огидним у всіх своїх проявах, тому до влади ми ставилися з відразою» [55].

Прикладів, які б повною мірою могли показати чи розказати як саме відбувалися процеси становлення культурного життя, не багато. Але тут можна згадати про такі перформанси 1993 року як, наприклад, у Львові «Перехресна трансплантація незалежності» Ю. Соколова або «8-ма печать, або Листи до землян» В. Кауфмана. Серед знакових культурних подій – акція Фонда Мазоха «Мавзолей для президента» 1994 року. Цікавою і важливою мистецькою подією того часу є серія акцій «Групи швидкого реагування» 1994-96 років. Окремою сторінкою в цьому контексті є й творчість О. Тістола, який у співавторстві спочатку з К. Реуновим, а потім з М. Маценком розробив оригінальну й дотепну

творчу стратегію. Вона дозволяла йому працювати на найризикованішому для нашого контексту полі, препаруючи національний менталітет і ті візуальні коди, які виникали на межі традиційної української та номенклатурної радянської образностей [55].

Важливо, що саме в цей період мистецькі ініціативи почали інтегруватися у загальноєвропейський та світовий простір, відповідаючи принципам масштабності та актуальності культурних потреб країни. Відбулися знакові мистецькі виставки в Харкові та бієнале в Дніпрі – «Пан Україна». Як масштабний приклад можна згадати міжнародне бієнале «Імпреза» в Івано-Франківську (в 1989, 1991, 1993 роках). В межах заходу прозвучало велике коло українських митців та представників багатьох країн Європи та Азії. В програмі були конференції, круглі столи, творчі дискусії в яких брали участь не лише художники, але й літератори, культурологи, представники кіноіндустрії тощо. Проте через економічні причини бієнале «Імпреза» припинило свою діяльність.

У другій половині 90-х років з'являються приватні галереї, музеї, мистецькі простори. Починають проводити аукціони, виставки, конкурси. В українському культурному просторі з'являються такі поняття як меценат, благодійник, філантроп, арт-простори, аукціони, проводяться фестивалі, виставки, тематичні конкурси. Помітною подією, яка зайняла чільне місце в культурному житті України в той час, був Київський художній ярмарок, який згодом набув масштабів і став всеукраїнським арт-фестивалем.

Українські художники почали виходити на міжнародний арт-ринок з власними авторськими проектами і персональними виставками. Такий новий етап митців сприяв переосмисленню своєї творчої ролі, пошукам нового художнього стилю та мистецьких форм. Як зазначає Т. Кара-Васильєва: «Сучасні митці беруть участь у формуванні нової моделі українського світобачення, нових естетичних вимірів духовності і сприяють усвідомленню

органічного єднання глибинно національного та загальносвітового мистецьких процесів. Творення «образу» митці розуміють як особливу, специфічну галузь пізнання світу, наповнену емоційною змістовністю, філософськими розмірковуваннями. Пошуки митців професійного мистецтва тяжіють до образотворення, посилюється індивідуальне, неординарне бачення навколишнього світу, втілене в особливій манері виконання, емоційно-насиченій і змістовній. Відбувається зміна принципів формотворення: відступає принцип корисності та утилітарності, утворюється своєрідна «дифузія» декоративного та образотворчого мистецтва...» [26].

Етапними для розвитку актуального мистецтва в Україні стали великі художні проекти «Косий капонір» (1992), «Києво-Могилянська Академія» (1993), «Алхімічна капітуляція» (1994), одеський фестиваль сучасного мистецтва «Вільна зона» (1994), в якому взяли участь біля п'ятдесяти художників з України, Росії, Молдови та США, «Погляди з варенням» (1996), «Парниковий афект» (1997), «Бренд Українське» (2002) та інші., що вводили у художню практику та творчу свідомість нові мистецькі ідеології, залучали нових митців, викликали широкі дискусії з питань сучасного мистецтва [38].

Серед важливий художніх акцій, окрім вже згаданих вище, слід назвати «Синдром Кандинського» (1996), «Кабінет доктора Франкенштейна» (1995), «Фантом-опера» (1996). Ці прояви нового мистецтва змогли об'єднати великі кола художників, виявити головні творчі пошуки та продовжити нові живописні практики. Мистецтво почало бути спрямованим на засвоєння художнього об'єкту та акційні форми вираження. Серед знакових митців цього періоду можна назвати О. Ройтбурда, І. Гусєва, А. Казанжия, Д. Орешнікова, О. Лісовського, Д. Дульфана, Е. Колодія, О. Мігаса, О. Панасенка, В. Чекорського, В. Кожухаря, О. Кашимбекову та інших [38, с. 354 – 355].

Рубіж XX і XXI століть став періодом відродження нації, пробудження національної свідомості. Творча молодь вже не знала радянської ідеології, але прагнула знайти своє коріння, розібратися у минулому. Формами сучасного фольклоризму, або неофольклоризму, стала нова хвиля в літературі та кінематографі. Активно почала проявлятися національно-історична тематика у живописі, фольклорні мотиви в естрадній музиці, молодіжний рух самодіяльної творчості, фестивалі етнічної музики [4, с.182].

Тож, вже на початку 2000-х років було сформовано нове унікальне культурно-мистецьке явище з чітким усвідомленням своєї ролі в соціальних, історичних, культурних процесах: думки та бачення мистецьких процесів набуло художньої форми і сучасне мистецтво, переплітаючись та трансформуючись, почало розвиватися у двох напрямках.

Перший – надсучасні, епатажні перформанси, інсталяції з використанням новітніх технологій, тому дуже затребувані молодим поколінням в Україні і за кордоном. Другий – за основу взято загальнонаціональні традиції та класичне мистецтво.

Це був складний і цікавий час коли сформувалася нова, сучасна модель українського мистецтва, пошук свого «я» та інтеграція знайденого «я» в світовий простір. На допомогу митцям стали великі фонди та інституції, які почали працювати в Україні. Першим був Центр сучасного мистецтва Дж. Сороса (працював в період 1993 – 2008 рр.), у 2005 році – Центр Української Культури та мистецтва, заснований С. Долеско, у 2006 році - міжнародний центр сучасного мистецтва XXI сторіччя «ПінчукАртЦентр». Саме ці потужні культурно-мистецькі інституції почали справжній процес збереження, популяризації традиційного і сучасного українського мистецтва [38].

Саме цей період, з часів Помаранчевої революції (2004 рік), у К. Білетіної з'явилася ідея створити галерею українських облич. За 17 років Катерина намалювала більше 200 портретів наших сучасників, використовуючи деталі народного вбрання, які надають образу особливу естетичну виразність.

Зі слів художниці: «Жанр, у якому працюю, я називаю «магічним реалізмом» — тому що намагаюся розповісти історії, які допоможуть глядачеві звернути увагу на речі, яких він, можливо, не помічав. Краса народного вбрання, його естетична довершена композиція в поєднанні з обличчям сучасної людини створюють новий образ, де людина постає магічно перевтіленою [24].

Феномен фольклоризму в українській художній культурі XXI ст. набуває специфічних рис. Нині фольклор привертає увагу митців не як символ національної ідеї чи об'єкт поклоніння, а як цікавий, самобутній матеріал. Відбувається якісне переродження фольклорного напрямку попередніх років у нефольклорний [4, с.182]. Художники не ставлять за мету точне зображення міфологічних сюжетів, а вільно інтерпретують образи Великої праматері, берегині, хранительки домашнього вогнища, переносячи їх в наш час.

2.2 Творча біографія Катерини Білетіної

У 2002 році художниця приходить працювати ілюстратором в дитячий журнал «Соняшник». В журналі друкуються цікаві головоломки для дітей, завдання з англійської мови, вірші українських поетів, дитячі оповідання, комікси, інтерв'ю із сучасними українськими письменниками, художниками, поетами та інше. Головним редактором на той час була Л. Воронина — українська письменниця, перекладачка, журналістка, член Асоціації українських письменників.

«Українську культуру я полюбила через Лесю Воронину і роботу в журналі «Соняшник» : тоді відкрила для себе і старокиївську міську культуру, і, по-новому, українську етніку — одяг, килими, вишивки, народні карти» — згадує Катерина Білетіна [7, с. 74].

Художнім редактором журналу був О. Петренко-Заневський — український художник та ілюстратор дитячої літератури, член Національної спілки художників України, Заслужений діяч мистецтв України.

Для журналу малювали М. Німенко, К. Гриньов, Т. Ніколаєнко, І. Михайлов, С. Горобенко — багато молодих художників.

«Люблю портрети Боттічеллі, Рафаеля, Караваджо, Тіціана, Фра Анжеліко, взагалі художників епохи Відродження, Джотто, П'єтро делла Франческа» — пише мисткиня у своїй книжці. «Захоплююсь портретним живописом XVIII століття, там усе бездоганно — і технічно, і образно» - продовжує вона. «Коли дивлюся на ці роботи, відчуваю цих людей, їхню енергію, і водночас загадковість, чарівність Всесвіту» — ділиться своїми відчуттями К. Білетіна [7, с.83].

Великою подією в творчому становленні К. Білетіної стало знайомство з роботами київської художниці К. Косьяненко. Художниця народилася в 1978 році у м. Київ — українська художниця, Заслужений художник України. Учасниця численних виставок живопису та графіки у багатьох містах світу. Її живопис стилістично близький до творів народного українського образотворчого мистецтва, іконопису епохи українського бароко. Косьяненко створює станкові картини, працює у театрі та кіно, пише ікони.

«Я була настільки вражена її виставкою «Календар», що вийшла з галереї «Митець» і подумала: досить уже писати постановки» - розповідає Катерина Білетіна [7, с.74].

Виставка живопису «Календар» відбулася при підтримці Гранта Президента України для обдарованої молоді й проходила в галереї «Митець» у 2005 році. Сама ідея серії робіт на тему української етніки зародилась у К. Косьяненко ще під час навчання у НАОМА. Цій же темі була присвячена і дипломна серія робіт за твором М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». Своєрідною сенсацією став твір художниці – «Покрова», який виставлявся в багатьох галереях Європи. Ця картина стала своєрідним початком циклу етнографічних робіт на релігійну тематику «Календар», який створювався протягом кількох років. Ця серія робіт є спробою відтворення стародавніх народних звичаїв та обрядів, якими супроводжувались православні свята. Серед представлених робіт, найцікавішими, на мою думку, є картини: «Покрова», «Сім тополь» (Святого Юрія), «Золоті Яблука» (Преображення Господнє), «Мандрівники» (день Апостолів Петра і Павла), «Пасіка» (день Теплового Олекси), «Микола» (Святий Миколай), «Розмова» (Свят-Вечір), «Водохреща», «Варвара» (Великомучениці Варвара), «Катерина» (Великомучениця Катерина), «Білі птахи» (Благовіщення), «Головосік». В творах присутні образи, запозичені з українського іконопису, народні типажі в історичному одязі, предмети побуту, унікальний духовний світ українського етносу. Картини художниці стилістично близькі до творів народного живопису, барокових ікон, але в них народне світосприйняття трансформується у міфологеми та символи сучасного образотворчого мистецтва. Спираючись на народні ідеали краси, художниця інтерпретує світ народних уявлень та фантазій [25].

Під впливом виставки у Білетіної народилась ідея синтезу традицій, вона почала малювати портрети, використовуючи деталі народного одягу, які надавали образу особливу естетичну виразність. Так у 2004 році розпочався проект «Український портрет». За сімнадцять років Катерина намалювала

більше 200 портретів наших сучасників, використовуючи деталі народного вбрання.

У 2006 році К. Білетіна закінчувала НАОМА і уперше представляла на виставці декілька робіт із живописного циклу «Український портрет» та кілька аркушів графіки з костюмами різних регіонів. Протягом року художниця пише лише графіку. Єдиний олійний портрет, який Катерина написала у цей час, був портрет Р. Шухевича, на замовлення В. Кириченка для проекту «Наш формат». Ця робота мала колосальний успіх і була надрукована великим накладом, як календар та постер.

Отже, у 2006 році народжується серія «Душа народного одягу» – збірка авторських мистецьких реконструкцій. Зараз проект складається з 26 графічних аркушів. Через деякий час, у 2014 році, на виставці, в Центрі Української Культури та Мистецтва, що в Києві, була представлена серія графічних робіт «Традиційні українські народні строї» та живопис Катерини Білетіної. «Унікальні і неповторні форми українських жіночих строїв XIX – початку XX століття надихнули її на створення серії робіт, в яких вона прагнула показати різноманітність форм та художніх рішень українського костюму, притаманних кожному окремому регіону, прослідкувати взаємовпливи та зв'язки з сусідніми культурами, зробити реконструкцію українських народних строїв в художній формі, спираючись на естетику модерну та на роботи найвідоміших українських ілюстраторів – Катерини Штанко та Владислава Єрка» – зазначено на сайті Центру Української Культури та Мистецтва [20].

Коментуючи свої роботи виданню «День», К. Білетіна розказала, натурниці, чії портрети представлені в експозиції, це сучасні жінки, які в буденному житті ніколи не носили нічого автентичного. У своїх роботах мисткиня намагалася показати різноманітність форм та художніх рішень

українського костюму, прослідкувати їхні взаємовпливи та зв'язки, зробивши водночас і реконструкцію цих народних строїв саме в художній формі [39].

Також, більше п'яти років К. Білетіна разом з художницею Г. Чаусовою працюють над проектом «Херсонський щоденник» – це портрети молодих людей, мешканців Херсону на тлі барвистих хусток, виконані в реалістичній манері. Доречі, у 2016 році проходить сумісна виставка миткинь в арт-магазині «Прищепка» де були представлена серія робіт «Херсонського щоденника» [7, с.83].

Як ми бачимо, багато подорожуючи регіонами України, художниця не забуває про виставкову діяльність, бере участь у багатьох пленерах. На згадку приходить яскрава мистецька подія, яка відбулася у 2017 році в Ужгороді. Приїхавши на Закарпаття з презентацією своєї книги «Беззахисність перед красою», мисткиня взяла участь у пленері разом з відомими місцевими викладачами Закарпатської академії мистецтв Романом Пилипом, Оленою Дердою, Антоном Ковачем, та художниками Еммою Левадською, Юлією Єгоровою-Роговою. Протягом декількох годин художники малювали портрети дівчат у традиційному народному вбранні різних куточків Закарпаття. Тоді ж в Закарпатському музею народної архітектури та побуту відкрилась виставка К. Білетіної «Квіти Закарпаття». До експозиції виставки ввійшли роботи з багаторічного проекту художниці «Український портрет» про який ми згадували вище.

К. Білетіна – найталановитіша особистість. Вона багато подорожує Україною та Європою, знайомиться з людьми в цих мандрівках та малює їхні портрети.

Після відвідин художницею Нідерландів, Німеччини та Австрії з'явилась серія робіт – «Берлінські ремінісценції». Роботи були представлені на виставці з однойменною назвою в кав'ярні – галереї «Штука» у Львові. «На виставці

представлено одинадцять робіт, але у серії їх значно більше. Дуже багато робіт залишилося в Берліні, вони там експонуються. Ці роботи за змістом, настроєм більш європейські, цього разу мені хотілося трішки відійти від української теми і зробити якісь інтер'єрні речі», – розповіла мисткиня журналісту Р. Метельському [6].

Зокрема в експозиції виставки були представлені полотна «Кікі» і «Відьми та всі інші», які було створено для живописного конкурсу “Ars pro dono” в берлінській галереї «Грузиньяк», з якою художниця плідно співпрацює з 2015 року. Сюжети представлених картин – це живописні варіації на казки нідерландської письменниці Анні Шмідт та мультфільми (аніме), одного з найяскравіших японських мультиплікаторів, співзасновника студії «Гіблі» Хаяо Міядзакі. Експозицію виставки доповнювали жіночі портрети створені в різні роки з особистої колекції художниці.

Краса народного вбрання, його естетична довершена композиція в поєднанні з обличчям сучасної людини створюють новий образ, де людина постає магічно перевтіленою.

У травні 2022 року Катерина брала участь у виставці «In der Galerie» – українські етнічні портрети в рамках експозиції в Galeriebnnard, Нідерланди. Мала великий успіх у цій виставці. Таким чином вона популяризує український живопис у різних країнах світу. Мистецтво для неї не засіб здобуття популярності, а спосіб та стиль життя.

2.3 Художня мова жіночого образу в живописі Катерини Білетіної

Відповідно до завдань дослідження ми розглянемо характерні особливості художнього образу в портретному живописі К. Білетіної на прикладі її живописних та графічних творів. Перш ніж приступити до аналізу, відзначимо,

що розглядаємо художній образ з реалістичної точки зору, і визначаємо це поняття як засіб і форму відображення реальності в мистецтві, яке, як і мистецтво, є найскладнішим і багатогранним продуктом творчої діяльності. Основна складність роботи портретиста полягає в тому, щоб знайти «конструктивні і виразні деформації, завдяки яким внутрішні або зовнішні характеристики живої людини стануть характеристиками портретної особистості, завдяки яким образ буде не відтворенням, а живописною формою в межах художнього образу» [16].

Кожен портрет К. Білетіної має свої характерні особливості, при розробці композиції портрета художниця враховує його тип: поясний, генераційний, по висоті, церемоніальний, камерний, композиційний, постановочний, декоративний, стилізований, умовний тощо.

У художніх творах, створених художницею, важливу роль відіграє композиція і колір. У портретній композиції в першу чергу переважає образ конкретної людської індивідуальності, так як саме людина є предметом художнього пізнання мисткині, а зображення інших об'єктів лише як допоміжне для більшої концентрації уваги глядача на портреті.

В жіночих портретних образах відчувається «дихання» реального світу, який ніби оживає в результаті творчої діяльності художниці. Наприклад, в роботі «Жоржини» (Лл. 2.1.) художниця ніби підкреслює свіжість та весну молодої дівчини через квіти. Символізм композиції об'єднує суб'єктивність та об'єктивність, які формуються на основі реалістичного образу творчо переосмисленого мисткинею та збагаченого її світоглядом.

Створення портретного образу, тобто образу конкретної людини, розкриття його внутрішнього світу, індивідуальності, психологічних особливостей відбувається через емоційне і естетичне баченням автора. Причиною цього є авторські художні і образні завдання, які ставить перед

собою художниця. В жіночих портретних образах вона відображає імпульси духовного життя кожного свого персонажу. У картині «Вишивальниця» (Іл. 2.2.).

«Особливе місце в творчому доробку мисткині посідають так звані «голівки» – відомий жанр дівочого портрету, улюблений поціновувачем мистецтва в усьому світі. Моделлю для невеличких за розміром портретних штудій найчастіше виступає Варвара Степанівна – донька художниці невичерпне джерело творчої наснаги» – зазначено у каталозі «Український портрет».

Сюжет є складовою змісту твору К. Білетіної. Він пов'язує зображені об'єкти спільним сенсом, збагачує портрет характером дії. Водночас, в її роботах ні сюжетна дія, ні постановка не відволікають увагу від оригінальної індивідуальності портрету. Тут варто зупинитися на її творі «День і ніч» (Іл. 2.3.). На картині зображено двох дівчат у вигляді янголів у яких крила різного кольору – білі та чорні, напевно це і є основною ознакою, яка відповідає за день та ніч. Також ми бачимо підбір кольорів вбрання цих янголів білий та синій, можливо саме тому художниця їх зобразила у таких позах, наприклад, дівчинка янгол у білому – бадьора та усміхнена, тобто готова до початку нового дня, в свою чергу дівчинка янгол у синьому вбранні поклала голову на камінь, ніби вона втомилась і хоче відпочити. Це все відбувається на фоні круглого ніби вікна, яке знаходиться у кам'яній стіні. У ньому ми бачимо яскравий сонячний день, зелені дерева, які красиво виблискують на сонці. Також трохи далі ми бачимо море, так море, не ставок, не річку, а саме море тому що наша мисткиня його любить та багато знаходиться біля нього.

Також дуже цікава робота у художниці картина «Та що біжить по хвилям» (Іл. 2.4.), написана вона у 2010 році. На першому плані у нас дівчинка янгол, але вона чомусь у темному одязі та в неї закриті очі мотузком, можливо це якісь

власні переживання мисткині чи її емоційний стан, можливо вона просто так зображає ніч. На другому плані ми бачимо маленький кораблик на морі, яке хвилюється та виблискує від місячного світла. Також ми бачимо небо, яке ніжно переходить від блакитного до бузкового. Біля дівчинки ми можемо побачити ледь помітну пташку, яка летить у протилежному напрямку. Вся картина написана у дуже темних тонах, використовується світло-тіньовий прийом. Також присутній контраст.

У роботі над сюжетними портретами, як, наприклад, серія робіт «Стихії»: «Вода» (Іл. 2.5.), «Повітря» (Іл. 2.6.), «Вогонь» (Іл. 2.7.), «Земля» (Іл. 2.8.), велика увага приділяється логічному обґрунтуванню рішення композиції. Наприклад, сюжет є зовнішньою формою, а справжній зміст полягає у вирішенні суто технічних питань (колір, світло, колір, пластик). Зв'язок між змістом і формою характерний для живописних і графічних творів К. Білетіної. Форма сприяє найбільш повному розкриттю змісту.

Колір, в живописних роботах художниці є одним з основних засобів живописної мови, тісно пов'язаний з об'єктним досвідом. За допомогою кольору художниця передає особливості просторових середовищ, текстуру об'єктів, втілення ідеологічного і образного змісту. Колір, виконуючи комунікативну функцію між глядачем і творцем картини, виражає почуття і емоції художника, діючи одночасно як виразний засіб. У живописі Білетіної колір не руйнує об'єктний світ, він поглинає його якості, збагачуючи його елементами гармонії світла, повітря, взаємних впливів кольорів, а, отже, зберігає і збагачує естетичні переваги кольору об'єкта. Це добре видно при порівнянні таких картин як «Автопортрет з Варварою у вигляді лева» (Іл. 2.9.), «Блакитні очі» (Іл. 2.10.), «Циганка» (Іл. 2.11.).

Водночас прослідковується здатність чітко розділяти колір об'єкта і колір, необхідний для цілей живописного зображення. Наприклад, «Зима в Берхтесгадене» (Іл. 2.12.) та «Блискучі очі» (Іл. 2.13.).

В портретах художниця передає внутрішній світ людини, його індивідуальність, характерні риси і особливості психоемоційного стану.

В нас є прекрасний приклад портретів «Анастасія» (Іл. 2.14.) та «Здумлива» (Іл. 2.15.). На перший погляд здається, що це звичайні дівчата, які завжди носять український одяг з червоним намистом, але ні це звичайні дівчата і вони не носять його в повсякденному житті, та ми цього не помічаємо, тому що мисткиня органічно поєднує одяг, прикраси та інше, ніби вони завжди його носять. Це говорить нам що художниця добре відчуває що пише, можна сказати проникається кожною дівчиною. Наприклад у портреті «Анастасія» вона зображає дівчину, яка грайливо ніби бавиться з сережкою, з трохи відведеним поглядом на глядача, ніби посміхається, але ми не бачимо посмішки, вона в очах дівчини. Таке враження ніби вона заграє з глядачем картини. Також гарний портрет «Задумлива». Вона не дивиться на глядача, ми бачимо що її погляд відведений у сторону, дійсно задумливий. Художниця гарно передає емоції цієї дівчини вона скоріш за все за щось переживає, є невеличкий сум у її очах. Якщо подивитися на другий план картини ми можемо побачити, що все у темних кольорах. Це також може нам підказує про емоційний стан, скоріш за все дівчини, або можливо про емоційний стан Катерини у період створення цієї картини.

Наприклад, у Катерини Білетіної є серія портретів у графічному альбомі авторських реконструкцій українських народних строїв, 26 кольорових візуалізацій. До кожної ілюстрації у книзі Білетіна робить опис урочистого вбрання в тому числі вишиванки тої області, яку вона ілюструє. У альбомі детально описано вишиванку, прикраси та взуття кожної області України.

Прекрасна робота Катерини, «Портрет дівчини» (Іл. 2.16.). Стоїть дівчина, але не по центру полотна, а майже біля самого краю картини, ніби дає нам змогу розглянути яке небо позаду неї, воно настільки глибоке, настільки красиве. Дівчина дивиться угору вона ніби чогось чекає, а може и проводить когось чи прощається з кимось назавжди, у її погляді можна побачити сум, можливо навіть сльози... У неї в руці червонувата хустка, можливо вона символізує якусь втрату, або розлуку з дорогою для неї людиною.... Також небо не спокійне, написане широкими мазками, можливо мисткиня хотіла нам показати що у дівчини сум на душі, тому і написала небо в таких сіруватих відтінках. Гарна композиція, але сумна...

В портретах К. Білетіної мистецький образ жінки-українки як єдність загальнонаціонального і індивідуального буття. Яскравим прикладом, який це підтверджує є робота «Cold spring of 2022» (Іл. 2.17.), яка написала художницею під час повномасштабної агресії Росії в Україні. Між війною та миром, між світом та темрявою, між добром та злом – жінка! Вона сміливо дивиться вперед. В її образі все говорить про незламність української нації.

На портретах Катерини Білетіної сучасні жінки постають в автентичних національних вбраннях. Полотна художниці майстерно передають загадковість української душі, гармонію народної та індивідуальної свідомості. Катерина Білетіна сповнила образи внутрішньою динамікою та надала експозиції емоційних відтінків.

«Легкий, невимушений живописний прийом, живий примхливий темперамент, тонке психологічне чуття, глибоке розуміння сакральної суті народних строїв та їх поєднання з містикою вічної жіночності дозволяють визначити ці твори як нове яскраве художнє відкриття» - зазначає художниця Катерина Штанко [38].

Висновки до розділу 2

Розуміння законів живопису та законів природи, особисті творчі здібності, відчуття суті жіночої природи – у поєднанні все це надає живописним і графічним роботам Катерини Білетіної можливість створити унікальні художні образи. В роботах художниці відчувається «дихання» реального світу у поєднанні з магією сивої давнини. З одного портрета нам посміхається лісова мавка, з іншого втомлений казкар, якщо підійти ближче і уважно роздивитись ми побачимо в цих образах своїх знайомих, друзів, пасажира вагону метро напроти або мешканця багатоповерхового будинку. В своїх роботах, К. Білетіна приділяє велику увагу внутрішньому світу людини його психо-емоційному стану. У сучасному мінливому світі, коли події та тенденції змінюються божевільною швидкістю, на картинах художниці постають жінки в автентичних національних вбраннях, нагадуючи хто ми є і звідки вийшли.

Полотна художниці майстерно передають загадковість української душі. У властивій манері миткиня поєднує давній та сучасний фольклор й робить наголос на національній ідентичності.

ВИСНОВКИ

Дослідивши характер історико-культурних процесів, на ґрунті яких розвивалося образотворче мистецтво Херсонщини другої половини ХІХ - початку ХХ століття можна зробити ряд висновків. Узагальнення опрацьованої науково-мистецтвознавчої та методичної літератури в процесі дослідження, дало розуміння історичних процесів на тлі яких розвивалося мистецтво Північного Причорномор'я до якого належить Херсонська область. Північне Причорномор'я є цікавим історично-культурним середовищем, де переплетіння культур різних етносів стали часткою національної ідентичності українського народу.

Фольклорна спадщина Херсонщини надзвичайно різноманітна. Особливо широко представлені обрядові пісні, соціально-побутова лірика, декоративно-ужиткове мистецтво, художня вишивка. Разом з вишивкою розвивалось ткацтво, килимарство, різьба по дереву, плетіння з лози, кераміка, народне малювання, створення виробів із кістки й каменю тощо. Одним з факторів які мали вплив на початку формування майбутньої художниці були саме багаті традиції херсонської вишивки, які вперше зародили у неї ідею створення проєкту, який художниця називає «душею народного одягу».

В роботі досліджене мистецьке середовище і його вплив на творчу діяльність К. Білетіної. Пунктирно окреслений період студентських років мисткині в Одеському художньому училищі ім. М. Грекова та Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА) й вплив викладачів, зокрема В.М. Алікберова на формування особистого стилю К. Білетіної, та її захоплення творчістю відомих українських художників, які жили і працювали в Одесі, таких як В. Філіпенко, Ю. Єгоров, М. Божій.

У результаті роботи досліджені найважливіші етапи творчої біографії художниці та систематизована плернерна діяльність мисткині. Зібрано дані про наймасштабніші виставки К. Білетіної, спрямовані на популяризацію українського мистецтва. Хоча художниця не входить в плеяду визначних українських художників, але її вклад в розвиток та популяризацію образотворчого мистецтва, зокрема в розвиток українського жіночого портрету – є неоцінимим.

Відповідно до завдань дослідження були розглянуті характерні особливості художнього образу в портретному живописі К. Білетіної на прикладі її живописних та графічних творів. В результаті цього було виявлено, що Білетіна тяжіє до символізму. Наприклад, серія картин «Стихії», «Автопортрет з Варварою у вигляді лева». Сама донька в образі лева символічна, тому що лев належить до стихії вогню, символу сонця. У художніх творах миткині важливу роль відіграють композиція і колір це можна побачити на прикладі картини «Повітря» у серії стихій, згадану вище, Повітря – це символ легкості та свободи. Картина написана у світлих тонах переважає білий та блідо-голубий кольори. На передньому плані жінка з легкими, невагомими крилами, яка тримає в обіймах голуба, як символ легкості. Більшу частину заднього плану займає небо з хмарами та ріка.

У портретній композиції в першу чергу переважає образ людської індивідуальності, оскільки саме людина є предметом художнього пізнання миткині, а зображення інших об'єктів виступає лише як допоміжне для більшої концентрації уваги глядача на портреті. Розглянути приклади символізму в роботах художниці демонструють як вона в композиції об'єднує суб'єктивність та об'єктивність, які формуються на основі реалістичного образу, творчо переосмисленого миткинею та збагаченого її світоглядом. Колір в роботах художниці є одним з основних складових засобів живописної манери. Саме за

допомогою кольору вона передає особливості просторових середовищ, втілення ідеологічного і образного змісту, виражає почуття і емоції художника, діючи одночасно як виразний засіб. Прикладом вищесказаного є полотно «Портрет юнака». Сама композиція картини надає відчуття простору, небо займає майже усю площину картини. Портрет виконаний у світлих тонах. Також художниця гарно передає емоції саме юнака – радість, насолоду, безтурботність та молодість.

Особливу увагу приділено мистецтвознавчому аналізу творів К. Білетіної, завдяки чому були розкриті особливості живописно-композиційних та образно-змістових вирішень робіт. Створення портретного образу, тобто образу конкретної людини, розкриття її внутрішнього світу, індивідуальності, психологічних особливостей відбувається через емоційне і естетичне баченням авторки.

Згідно із завданнями дослідження, було систематизовано портретний живопис К. Білетіної, до творчого доробку якої входять як живописні, так і графічні твори.

Отже, можна стверджувати, що Катерина Білетіна займає особливе місце в сучасному образотворчому мистецтві України, завдяки самобутньому стилю та художньому таланту. Треба зазначити, що творчість художниці, як і багатьох сучасних художників, недостатньо висвітлена в мистецтвознавчій науці, хоча і заслуговує на вивчення. Одним з можливих напрямків продовження дослідження та систематизації творчого доробку мисткині є подальше виявлення її впливу на сучасне образотворче мистецтво, популяризація саме жіночого українського портрету в роботах сучасних майстрів.

ДЖЕРЕЛА

1. Балдинюк А. Олександр Мурашко: життєвий та творчий шлях. URL: http://ukrconf.fl.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/12/49._Baldynyuk_Anastasiya.pdf (дата звернення: 10.05.2022).
2. Баршинова О. Сучасне українське мистецтво: історична пам'ять та світовий контекст. Korydor журнал про сучасну культуру. URL: <http://www.korydor.in.ua/ua/stories/suchasne-ukrayinske-mystetstvo.html> (дата звернення: 14.04.2022).
3. Божко Н. Образ Лесі Українку творчості українських художників на початку ХХ століття. ELARTU – Інституційний репозитарій ТНТУ імені Івана Пулюя: Домівка. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/34984/2/VNPK_INA_2021_Bozhko_N-Obraz_Lesi_Ukrainky_u_tvorchosti_232-236.pdf (дата звернення: 18.05.2022).
4. Боева С. Основні тенденції розвитку образотворчого мистецтва в сучасній Україні. Сторінки історії. URL: <http://history-pages.kpi.ua/blog/2015/10/19/c-ю-боева-основні-тенденції-розвитку-о/> (дата звернення: 19.04.2022).
5. Бергер Э. История развития техники масляной живописи. Вст. ст. Лужецкая А.Н. М.: Издательство Академии художеств СССР, 1961. 511 с.
6. «Берлінські ремінісценції» Катерини Білетіної запрошують в "Штуку" Фотографії старого Львова. *Фотографії старого Львова*. URL: <https://photo-lviv.in.ua/berlinski-reministsentsiji-kateryny-biletinoji-zaproschuyut-v-shtuku> (дата звернення: 22.04.2022).
7. Білетіна К. Беззахисність перед красою. Київ: Родовід. 2016. 88 с., іл.
8. Білецький П. Мова образотворчих мистецтв. Київ: Рад. шк., 1973. 128 с.

9. Вёльфлин Г. Основные понятия истории искусств. Проблема эволюции стиля в новом искусстве. В. Шевчук, 2009. 344 с.
10. Виппер Б. Введение в историческое изучение искусства. 2-е изд., испр. и доп. Изобразительное искусство, 1985. 288 с.
11. Виставка «Український портрет». Рукотвори. URL: <https://rukotvory.com.ua/nevdovzi/vystavka-ukrajinskyj-portret-kateryny-biletinoji> (дата звернення: 15.04.2022).
12. Вітлі Абігайл. Історія живопису пер. з англ. О. Здір, малюнки Уве Мейера та Іана Макні. Країна Мрій, 2008. 96 с. іл.
13. Волков Н. Композиция в живописи. Искусство, 1977. 540 с.
14. Волков Н. Цвет в живописи. Искусство, 1984. 560 с.
15. Воронова, Мальвіна Юріївна. Сучасна українська портретистика: жанрова диференціація і поетика: дис. канд. філол. наук: 10.01.08 / Воронова Мальвіна Юріївна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут журналістики. 2006. 201 с.
16. Гегель В. Эстетика. Москва. Искусство, 1968. 312 с.
17. Даниэль С. Искусство видит: О творческих способностях восприятия, о языке линий и красок и о воспитании зрителя. Искусство, 1990. 223 с.
18. Даниэль С. Картина классической эпохи. Проблема композиции в западноевропейской живописи XVII века. Искусство, 1986. 199 с.
19. Дианова В. М. Постмодернистская философия искусства: истоки и современность. Петрополис, 1999. 240 с.
20. «Душа українського одягу» 01 – 20.10.2014 року. Центр української культури та мистецтва. URL: <https://www.dolesko.com/Dusha-ukrayins-kogo-odyagu-01-20-10-2014-roku> (дата звернення: 30.05.2022).

21. Евангулова О., Карев А. Портретная живопись в России второй половины XVIII века. Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «Московский государственный университет имени МВ Ломоносова». 1994.

22. Знай своїх: 3 автори 3 українських художників. Культурний проект. Журнал. URL: <https://culturalproject.org/journal/tpost/ro4ruhekx1-znai-svoh-3-tvori-3-ukranskih-hudozhnikv> (дата звернення: 21.05.2022).

23. Кандинский В. О духовном в искусстве. М., 1992. 110 с.

24. Катерина Білетіна про магичний реалізм та галерею сучасних українських облич. Остання Барикада. URL: <http://obarykada.com/chasopys/biletina> (дата звернення: 15.04.2022).

25. Виставка «Календар». Галерея «Мистець». Київ. 2005 Катерина Косьяненко – українська художниця. URL: <https://katerynko.com.ua/2005/12/vystavka-kalendar-halereya-mystets-kyjiv-2005> (дата звернення: 28.05.2022).

26. Кара-Васильєва Т. Історія мистецтва XX століття: концепція, нові підходи й оцінки Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії: Зб. наук. пр. ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України, 2007. Вип. 7. – С. 53 – 64. бібліогр.: 13 назв. – укр.

27. Ковальова М. Портретний живопис Центральної і Східної України кінця XVII-XVIII ст. (традиція та нові віяння). Головна сторінка DSpace. URL: <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/2662> (дата звернення: 18.05.2022).

28. Коновалова О., Новіков П. Творчість художника Юрія Єгорова. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/other/29sept2018/29.pdf> (дата звернення: 27.05.2022).

29. Купчинська Л. Творчість Теофіла Копистинського у контексті розвитку образотворчого мистецтва західноукраїнських земель другої половини

XIX–початку XX ст.: монографія автореферат на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства. Львів, 2003.

30. Лагутенко О. Українська графіка першої третини XX століття: загальноєвропейські тенденції та національні особливості розвитку: дис. д-ра мистецтвознав.: 17.00.05 / Лагутенко Ольга Андріївна ; Нац. акад. образотв. мистец. і архіт. 2008. 429 с.

31. Левицька М. Львівське портретне малярство кінця XVIII – першої половини XIX ст.: художньо-стильові особливості: дис. канд. мистецтвознавства: 17.00.05 / Левицька Мар'яна Корнеліївна; Львівська академія мистецтв. Кафедра історії та теорії мистецтва. 2003. 198 с.

32. Літман А. Катерина Билетина: преображать жизнь. Худкомбинат. URL: <http://hudcombinat.com/2017/11/06/biletina/> (дата звернення: 18.04.2022).

33. Марченко М., Захарченко М. Мистецька діяльність Олександра Мурашка (1875 – 1919) - Репозитарій ЧНУ. Репозитарій ЧНУ вітає вас! – Репозитарій ЧНУ. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/id/eprint/3438> (дата звернення: 19.05.2022).

34. Методи дослідження творів мистецтва та технічні засоби експертизи: програма курсу для студ. спец. 7.020208 «Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво» / Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв; уклад. Ю. Є. Вакуленко. ДАКККіМ, 2002. 5 с.

35. Могильовський В. Від задуму до втілення: Книга для учнів. Радянська школа, 1989. 174 с.

36. Мосендз О. Еволюція світла у живописі Олександра Мурашка. International Journal of Innovative Technologies in Social Science. 2019. 8 с.

37. Мочалов Л. Пространство мира и пространство картины. Очерки о языке живописи. Советский художник, 1983. 376 с.

38. Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ ст. у 2 кн. / Ін-т пробл. сучас. мистец. АМУ; [редкол.: В. Д. Сидоренко (голова) та ін.]. – Електрон. текст. дані. Інтертехнологія, 2006 . Кн. / [ред.-упоряд О. Авраменко]. – Електрон. текст. дані

39. Олійник В. «Душа українського одягу» У Центрі української культури і мистецтва триває виставка відомого графіка та живописця Катерини Білетіної. День. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/naprikipinci-dnya/dusha-ukrayinskogo-odyagu> (дата звернення: 19.04.2022).

40. Павельчук І. Імпровізації імпресіонізму в практиці Олександра Мурашка: синтез об'єктивної емпіричної дійсності та суб'єктивних вражень як підготовка до художнього узагальнення натури.

41. Побожій С. Олена Нікольська. Портрет на тлі тоталітарної доби. 1998. с.

42. Пономаренко М. Художньо-стилістичні особливості станкового портрету в живописі Харкова ХХ–ХХІ ст. 2015.

43. Походяща О. Український портретний живопис XVII-XVIII ст.: історико-іконографічне дослідження: дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / Походяща Олена Борисівна; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. 2008. 222 арк. + дод. (арк. 223 – 383). Проблеми українського термінологічного словникарства в мистецтвознавстві й етнології: Науковий збірник пам'яті Миколи Трохименка. Т. 1 / відп. ред. М. Селівачов. Редакція вісника «Ант», 2002. 264 с.

44. Раппопорт С. Неизобразительные формы в декоративном искусстве. Советский художник, 1968. 272 с.

45. Раушенбах Б. Пространственные построения в живописи. Очерк основных методов. 1980.

46. Рибак О. Львівський портрет першої половини ХХ століття: художня репрезентація особистості, 2018

47. Рожкован Н. Херсонська вишиванка – неповторима. Херсонці. URL: <https://khersonci.com.ua/public/16370-khersonskaya-vyshivka-nepovtorima.html> (дата звернення: 18.04.2022).

48. Савченко В. Юрій Єгоров. Пам'яті особистості і мистця. Інституційний репозитарій одеського національного університету імені І.І. Мечникова: Home. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/3824/1/Егоров.Артания+.pdf> (дата звернення: 28.05.2022).

49. Свид С., Проців В. Художні техніки. Радянська школа, 1977. 96 с.

50. Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). Редакція вісника «Ант», 2005. 400 с.

51. Сидоренко В. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України ХХ–ХХІ століть ВХ [студіо], 2008. 187 с. іл.

52. Словник українського сакрального мистецтва / за ред. М. Станкевича. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. 288 с.

53. Соловьева Б. Искусство рисунка. Искусство, 1989. 256 с.

54. Станкевич М. Автентичність мистецтва. Питання теорії пластичних мистецтв. Львів: СКІМ, 2004. 192 с.

55. Стукалова К. (Не)втрачене десятиліття: мистецтво в соціально-політичному контексті 90-х років «Korydor | журнал про сучасну культуру. Korydor журнал про сучасну культуру. URL: <http://www.korydor.in.ua/ua/context/nevtrachene-desiatylittia-mystetstvo-devianostyh-rokiv.html> (дата звернення: 13.04.2022).

56. Суховарова-Жорнова О. Жіночі портрети Лівобережної України в колекції Національного музею історії України. Кінець XVIII – початок XIX ст. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики.

57. Тимченко Т., Біскулова С. «Жіночий портрет» школи М. Бойчука з фондів Національної Академії образотворчого мистецтва і архітектури. Результати комплексного дослідження. Digital Object Identifier System. URL: <https://doi.org/10.33838/naoma.30.2021.120-127> (дата звернення: 25.05.2022).

58. Фахова художня творчість: теорія образотворчого мистецтва та архітектури: програма курсу для студ. спец. 7.020202 «Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво» / Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв ; уклад. О. В. Ковальчук. ДАКККіМ, 2002. 13 с. Бібліогр.

59. Художник, мыслитель и педагог: выставка Виталия Аликберова Общественный прибор. Общественный прибор. URL: <https://www.priboi.news/govorit-odessa/hudozhnik-myslitel-i-pedagog-vystavka-vitaliya-alikberova/> (дата звернення: 19.04.2022).

60. Художник и педагог. Медиагруппа Глас. Самые популярные одесские каналы, точно отражающие настроение этого всемирно известного города. URL: <http://glasweb.com/hudozhnik-i-pedagog/> (дата звернення: 19.04.2022).

61. Чміль. Г. Людина – екран: візуальна антропологія (пост) сучасності: моногр. Ін-т культурології НАМ України, 2020. 256 с.

62. Шаров І., Толстоухов А. Художники України: 100 видатних імен. АртЕк, 2007. 480 с.

63. Шубравський В. 25.01 (6.02).1843 р. лист Тараса Шевченка до Г. С. Тарновського. Енциклопедія життя і творчості Тараса Шевченка – головна сторінка. URL: <https://www.t-shevchenko.name/uk/Corresp/1839-43/1843-01-25.html> (дата звернення: 17.05.2022).

64. Шевченко Є. Народна деревообробка в Україні. Словник народної термінології. Артанія, 1997. 312 с.

65. History. Твоя бібліотека. History Твоя електронна бібліотека. URL: <https://uahistory.co/compendium/history-of-ukraine-culture-lections/38.php> (дата звернення: 13.04.2022).

ДОДАТОК А
СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

РОЗДІЛ 1

**ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА. РОЗВИТОК ЖІНОЧОГО
ПОРТРЕТУ**

1. Лл. 1.1. Володимир Микита «Покоління», полотно, олія
<https://sverediuk.com.ua/narodniy-hudozhnik-ukrayini-volodimir-mikita/> (дата звернення 17.05.2022)
2. Лл. 1.2. Марта Пітчук «Мотанка Гуцульщина», полотно, олія.
<https://sverediuk.com.ua/zhivopis-marti-pitchuk-motanka/> (дата звернення 17.05.2022)
3. Лл. 1.3. Марта Пітчук «Мотанка в хустці. Закарпаття», полотно, олія
<https://persona.org.ua/marta-pitchuk/> (дата звернення 17.05.2022)
4. Лл. 1.4. Анастасія Ярошевич «Одні» з серії «Війна», папір, олівець, 2022 рік
<https://www.facebook.com/photo?fbid=2226492800842273&set=gm.5280205315393282> (дата звернення 17.05.2022)
5. Лл. 1.5. Анастасія Ярошевич «Випадкова зустріч», Офісний папір, олівець 20x30 см, (розмір аркуша) 2018 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=2217554525069434&set=gm.5247966481950499> (дата звернення 17.05.2022)
6. Лл. 1.6. Іван Цап'як «Жінка у червоному», ДВП, олія 140x120см, 2021рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1423658071370005&set=pcb.4765766950170457> (дата звернення 18.05.2022)

7. Лл. 1.7. Іван Цап'як «Червоне», полотно, акрил, олія 100х100см, 2022 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1530779450657866&set=pcb.5264204990326648x> (дата звернення 18.05.2022)
8. Лл. 1.8. Юрій Мартин «Кобзар» тонований папір, олівець 39х59см, 2022 рік
<https://www.facebook.com/photo?fbid=1451330001969943&set=gm.5222087084538439> (дата звернення 18.05.2022)
9. Лл. 1.9. Юрій Мартин «Кобзар» папір, олівець 39,5х54см, 2022 рік
<https://www.facebook.com/photo?fbid=1438669366569340&set=gm.5173510549396093> (дата звернення 18.05.2022)
10. Лл. 1.10. Тетяна Колісник «Воїтелька», полотно, олія, 90×80, 2022
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=4979292402193124&set=pcb.5269928786420935> (дата звернення 19.05.2022)
11. Лл. 1.11. Тетяна Колісник «Захисниця», полотно, олія, поталь, 90×70см, 2022 рік
<https://www.facebook.com/photo?fbid=4959098760879155&set=pcb.5249498901797257> (дата звернення 19.05.2022)
12. Лл. 1.12. Юлія Левицька Експозиція картин на виставці «БАБУСІ» у Центрі української культури та мистецтв <https://www.dolesko.com/Viidkrittya-vistavki-Babusii.html> (дата звернення 19.05.2022)

РОЗДІЛ 2

ПОРТРЕТНИЙ ЖИВОПИС В ТВОРЧОСТІ КАТЕРИНИ БІЛЕТІНОЇ

13. Лл. 2.1. Катерина Білетіна «Жоржини», полотно, олія, 2015 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1049207035114860&set=a.954923697876528> (дата звернення 19.05.2022)

14. Лл. 2.2. Катерина Білетіна «Вишивальниця», полотно, олія
<https://www.dolesko.com/Vistavka-grafiiki-ta-zhivopisu-Katerini-Biiletiinoiyi-Dusha-ukrayins-kogo-odyagu-01-20-zhovtnya-2014-roku.html> (дата звернення 21.05.2022)
15. Лл. 2.3. Катерина Білетіна «День і ніч», полотно олія, 2011 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=303035193065385&set=a.303035099732061>
(дата звернення 21.05.2022)
16. Лл. 2.4. Катерина Білетіна «Та, яка біжить по хвилям», картон, олія, 27x40 см, 2010 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=769352979766935&set=a.303035099732061>
(дата звернення 21.05.2022)
17. Лл. 2.5. Катерина Білетіна Серія «Стихії» «Вода» полотно, олія, 2014 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=768466096522290&set=a.303035099732061>
(дата звернення 21.05.2022)
18. Лл. 2.6. Катерина Білетіна Серія «Стихії» «Повітря» полотно, олія 2014 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=768466043188962&set=a.303035099732061>
(дата звернення 20.05.2022)
19. Лл. 2.7. Катерина Білетіна Серія «Стихії» «Вогонь» полотно, олія 2014 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=768466036522296&set=a.303035099732061>
(дата звернення 20.05.2022)
20. Лл. 2.8. Катерина Білетіна Серія «Стихії» «Земля» полотно, олія, 2014 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=768466019855631&set=a.303035099732061>
(дата звернення 20.05.2022)
21. Лл. 2.9. Катерина Білетіна «Автопортрет з Варварою у вигляді лева», полотно, олія, 27x18 см, 2010 – 2014 роки
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=922184097817155&set=a.303035099732061>
(дата звернення 20.05.2022)

22. Лл. 2.10. Катерина Білетіна «Блакитні очі», полотно, олія, 60x40 см, 2016 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1885801778122044&set=a.51146754222214>
8 (дата звернення 20.05.2022)
23. Лл. 2.11. Катерина Білетіна «Циганка» полотно, олія, 80x60 см, 2018 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1831580866877469&set=a.51146754222214>
8 (дата звернення 20.05.2022)
24. Лл. 2.12. Катерина Білетіна «Зима в Берхтесгадене», полотно олія, 110x60 см, 2019 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=4768550863180440&set=a.51146754222214>
8 (дата звернення 22.05.2022)
25. Лл. 2.13. Катерина Білетіна «Блискучі очі», полотно олія, 40x30 см, 2014 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=763722493663317&set=a.303035099732061>
(дата звернення 22.05.2022)
26. Лл. 2.14. Катерина Білетіна «Анастасія», полотно олія 70x50 см 2013 – 2015 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=922183191150579&set=a.303035099732061>
(дата звернення 22.05.2022)
27. Лл. 2.15. Катерина Білетіна «Задумлива», полотно, олія, 2010 – 2013 рік
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=766156856753214&set=a.303035099732061>
(дата звернення 22.05.2022)
28. Лл. 2.16. Катерина Білетіна «Портрет дівчини», полотно, олія
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=511468012222101&set=a.511467542222148>
(дата звернення 22.05.2022)
29. Лл. 2.17. Катерина Білетіна «Cold spring of 2022», «Холодна весна 2022» полотно, олія

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=4984405701594954&set=a.90828697254020>

1 (дата звернення 24.05.2022)

30. Л. 2.18. Катерина Білетіна «Сайарсична композиція 1» полотно олія, 120х90 см, 2021 рік

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=4101955746506625&set=a.51146754222214>

8 (дата звернення 24.05.2022)

31. Л. 2.18. Катерина Білетіна «Сайарсична композиція 2» полотно олія, 120х90 см, 2021 рік

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=4116445121724354&set=a.51146754222214>

8 (дата звернення 24.05.2022)

32. Л. 2.18 Катерина Білетіна, в рамках ескопозиції в Galeriebonnard, Нідерланди, In der Galerie – українські етнічні портрети

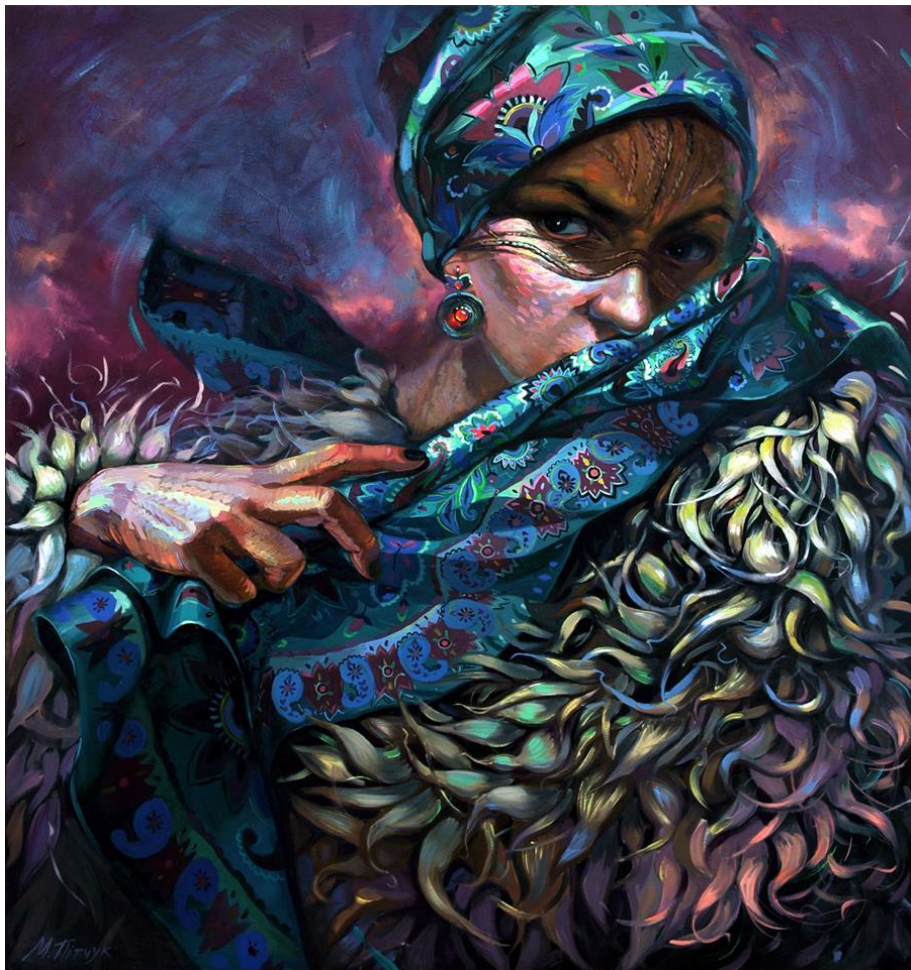
<https://www.facebook.com/photo?fbid=5125955200773336&set=pcb.512596693743>

8829 (дата звернення 26.05.2022).

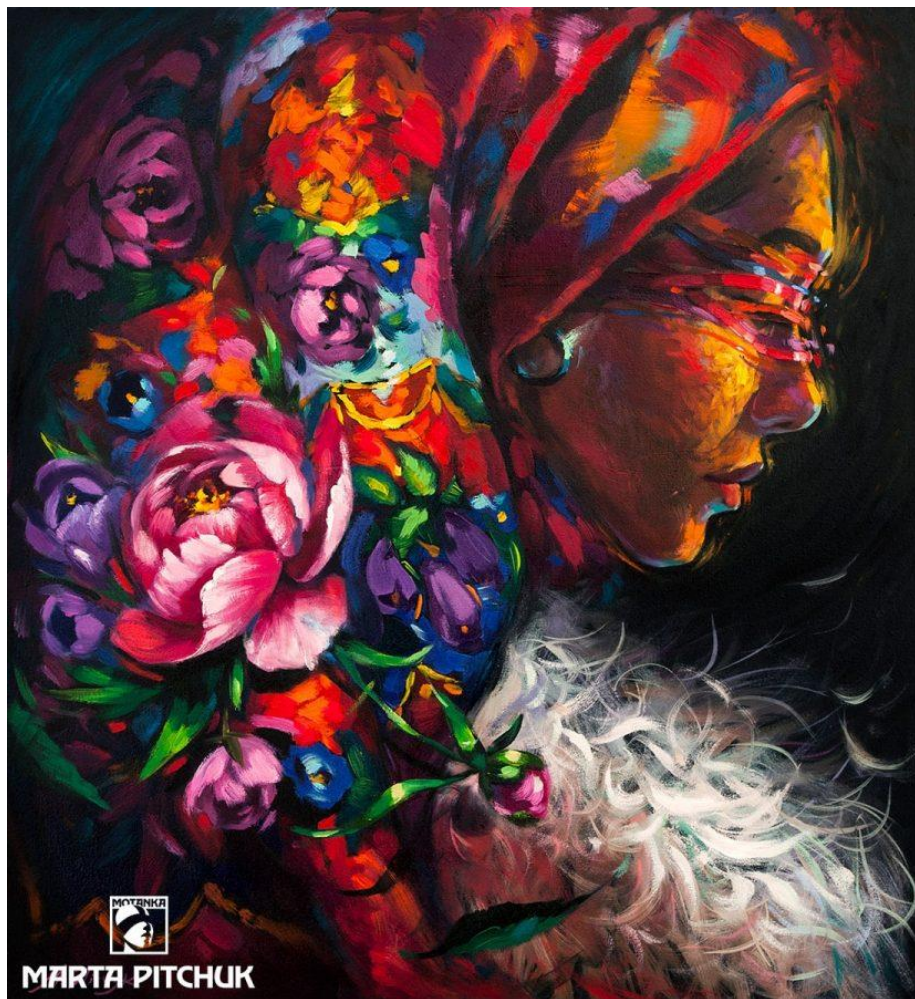
РОЗДІЛ 1
ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА. РОЗВИТОК ЖІНОЧОГО
ПОРТРЕТУ

Іл. 1.1. Володимир Микита, «Покоління», полотно, олія

Іл. 1.2. Марта Пітчук,
«Мотанка Гуцульщина»
полотно, олія.

Іл. 1.3. Марта Пітчук,
«Мотанка в хустці. Закарпаття»
полотно, олія

Іл. 1.4 Анастасія Ярошевич,
«Одні» з серії «Війна», папір, олівець

Іл. 1.5. Анастасія Ярошевич, «Випадкова зустріч», офісний папір, олівець

Іл. 1.6. Іван Цап'як,
«Жінка у червоному», 2021 рік

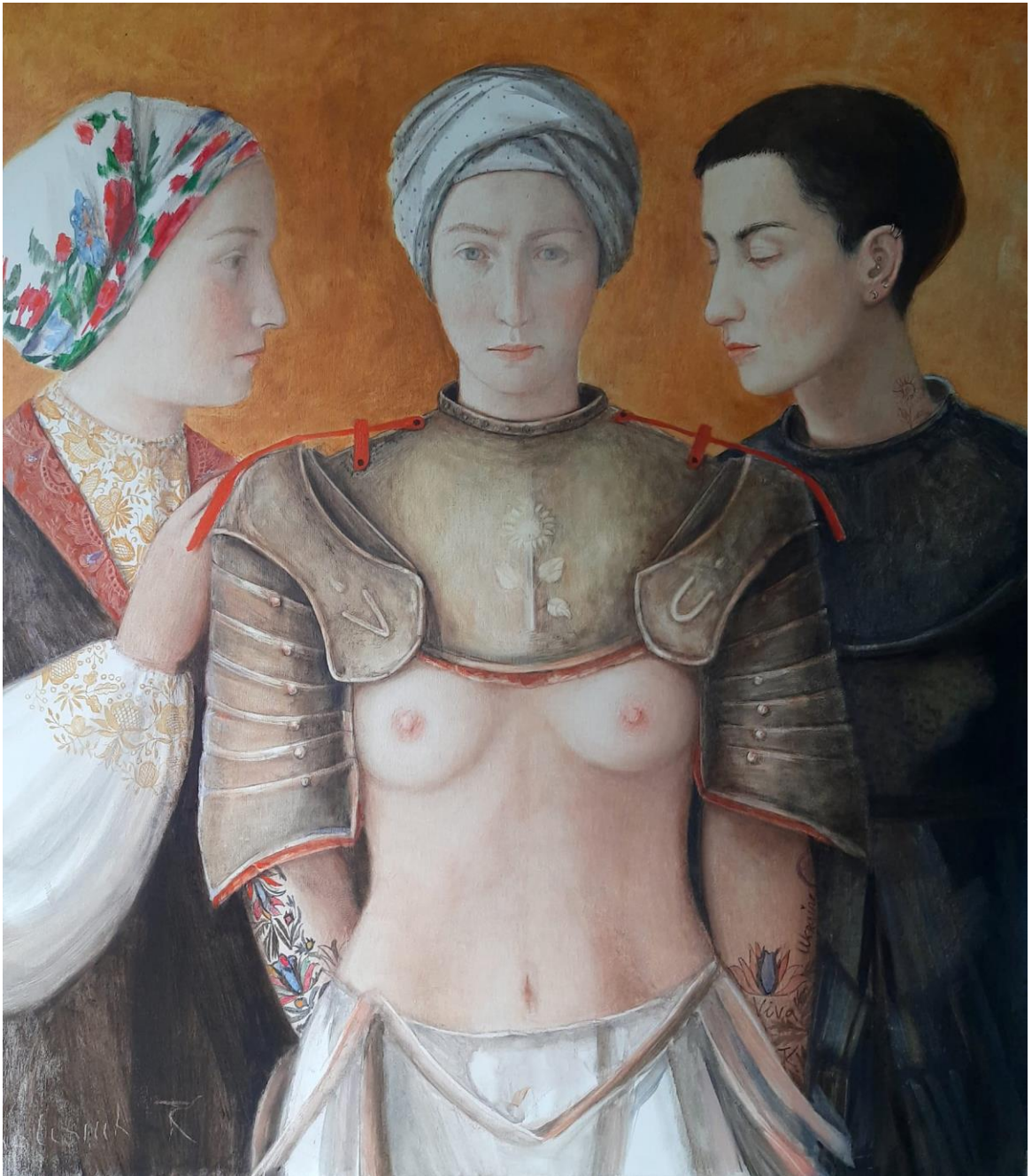
Іл. 1.7. Іван Цап'як,
«Червоне», 2022 рік,
полотно, акрил, олія

Іл. 1.8. Юрій Мартин,
«Кобзар», 2022 рік,
тонований папір, олівець

Іл. 1.9. Юрій Мартин,
«Кобзар», 2022 рік
папір, олівець

Іл. 1.10. Тетяна Колісник,
«Воїтелька», 2022 рік
полотно, олія

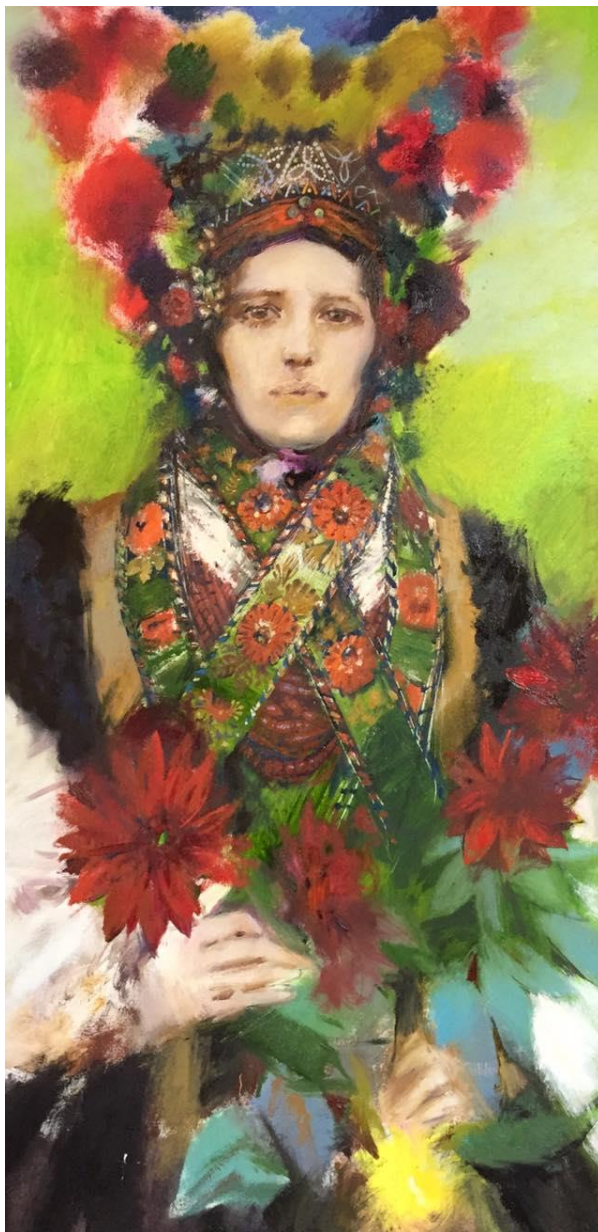
Іл. 1.11. Тетяна Колісник,
«Захисниця», полотно, олія, поталь, 2022 рік

Іл. 1.12. Юлія Левицька

Експозиція картин на виставці «БАБУСІ», 2020 рік,
у Центрі української культури та мистецтв

РОЗДІЛ 2
ПОРТРЕТНИЙ ЖИВОПИС В ТВОРЧОСТІ КАТЕРИНИ БІЛЕТІНОЇ

Іл. 2.1. Катерина Білетіна,
«Жоржини»
полотно, олія, 2015 рік

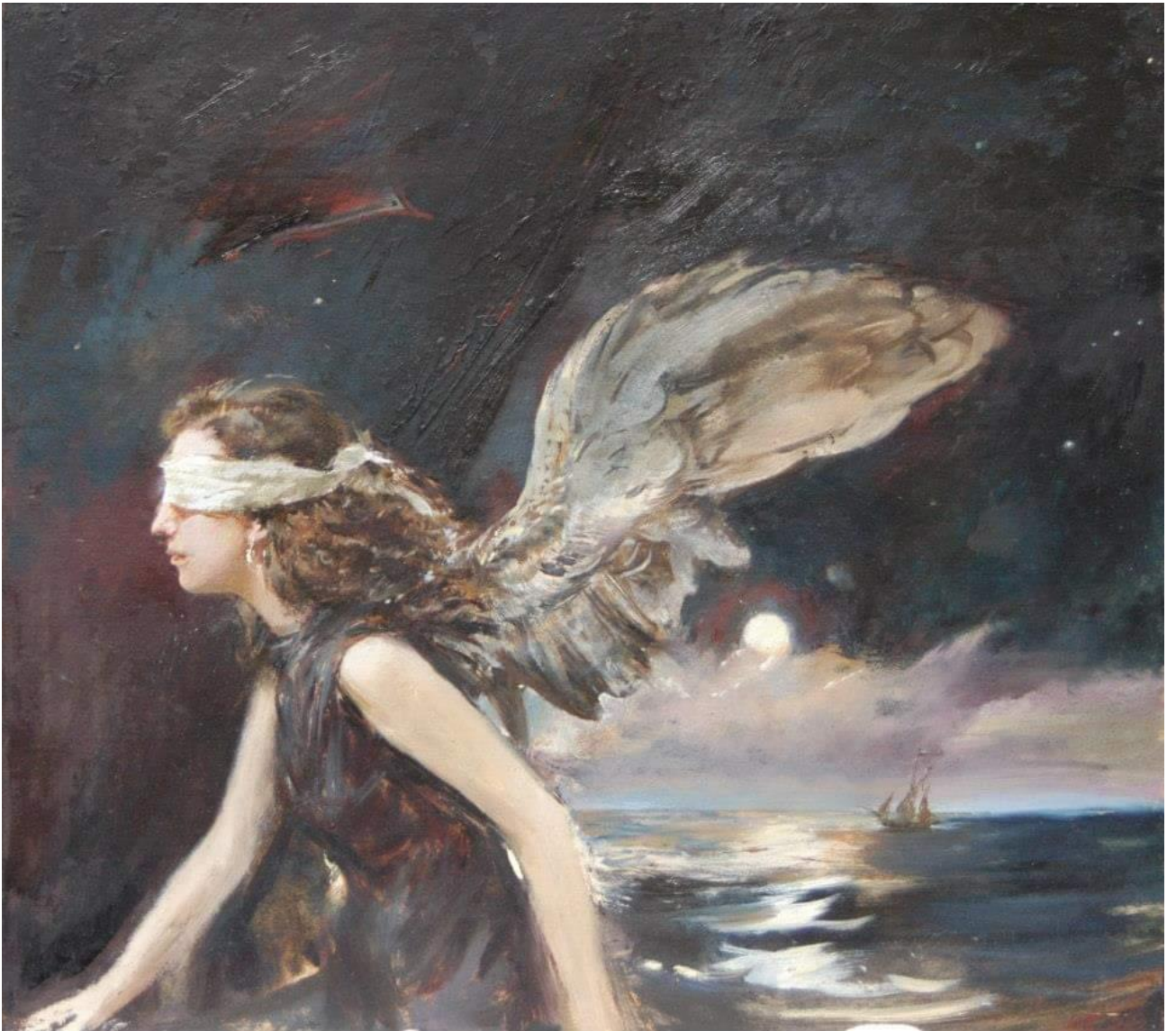

Іл. 2.2. Катерина Білетіна,
«Вишивальниця»,
полотно, олія

Іл. 2.3. Катерина Білетіна,
«День і ніч»,
полотно олія, 2011 рік

Іл. 2.4. Катерина Білетіна,
«Та, яка біжить по хвилям»
картон олія 2010 рік

Іл. 2.5. Катерина Білетіна
«Вода» із серії «Стихії»
полотно олія, 2014 рік

Іл. 2.6. Катерина Білетіна
«Повітря» із серії «Стихії»
полотно, олія 2014 рік

Іл. 2.7. Катерина Білетіна
«Вогонь» із серії «Стихії»
полотно, олія 2014 рік

Іл. 2.8. Катерина Білетіна,
«Земля» із серії «Стихії»
полотно, олія 2014 рік

Іл. 2.9. Катерина Білетіна
«Автопортрет з Варварою у вигляді лева»,
полотно олія 2010-2014 роки

Іл. 2.10. Катерина Білетіна

«Блакитні очі»

полотно, олія, 2016 рік

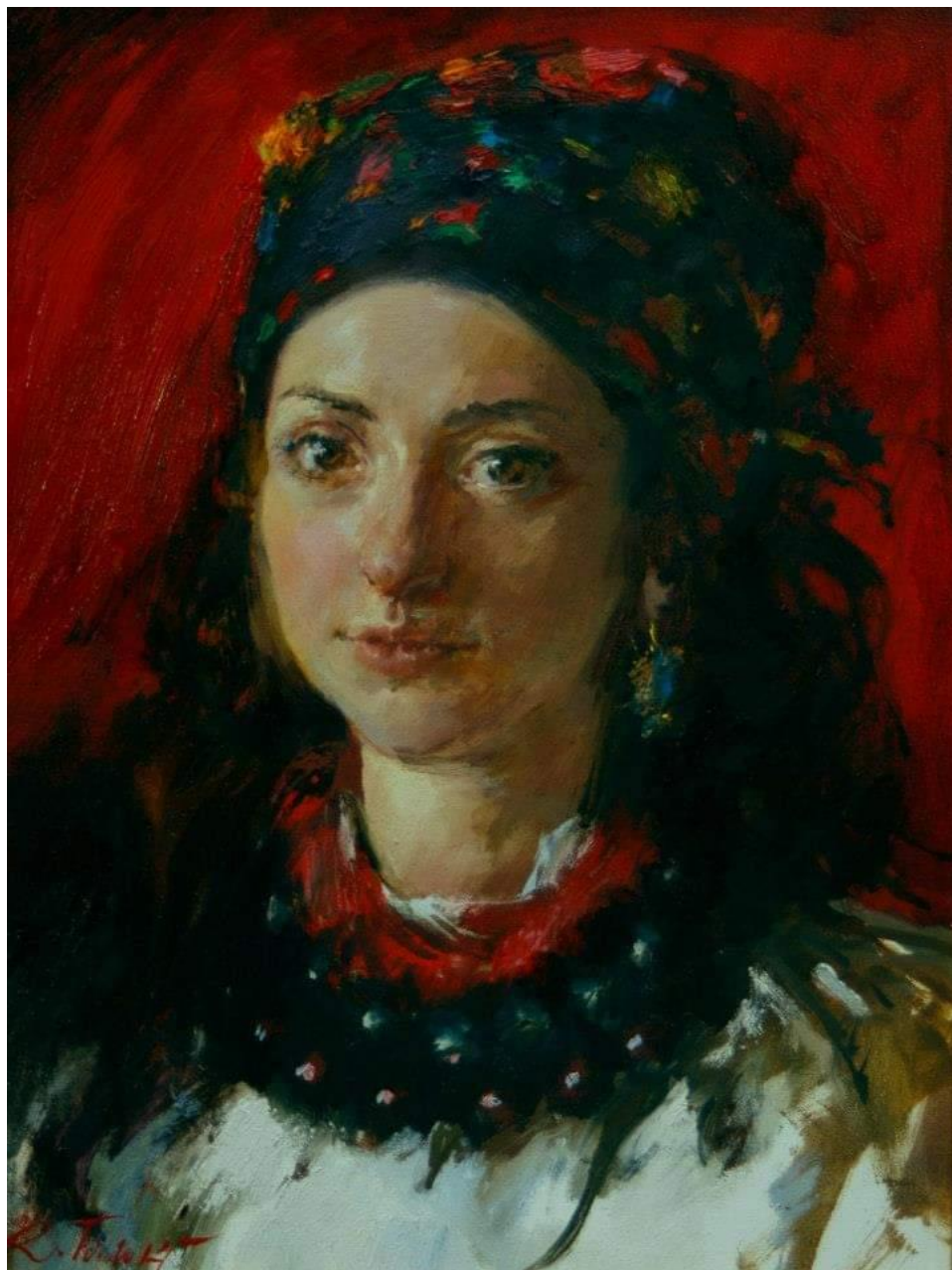
Іл. 2.11. Катерина Білетіна

«Циганка»

полотно, олія, 2018 рік

Іл. 2.12. Катерина Білетіна
«Зима в Берхтесгадене»,
полотно олія, 2019 рік

Іл. 2.13. Катерина Білетіна
«Блискучі очі»,
полотно олія, 2014 рік

Іл. 2.14. Катерина Білетіна «Анастасія»,
полотно олія 2013 – 2015 рік

Іл. 2.15. Катерина Білетіна

«Задумлива»

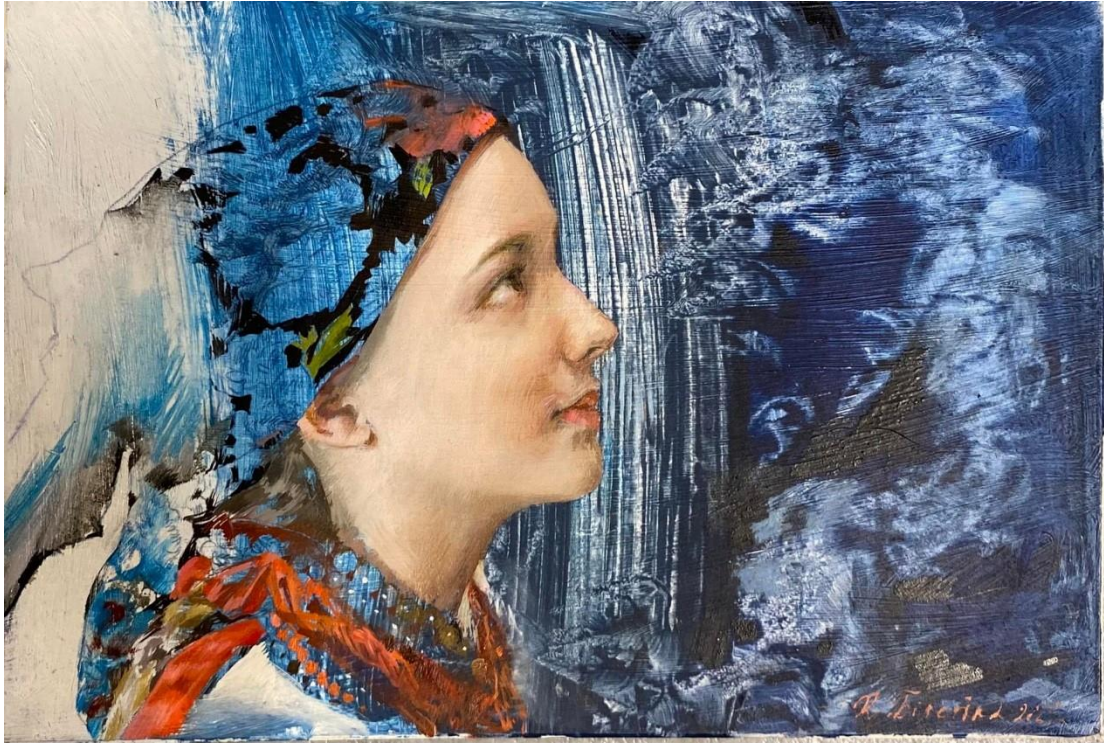
полотно, олія

Іл. 2.16. Катерина Білетіна

«Портрет дівчини»

полотно, олія

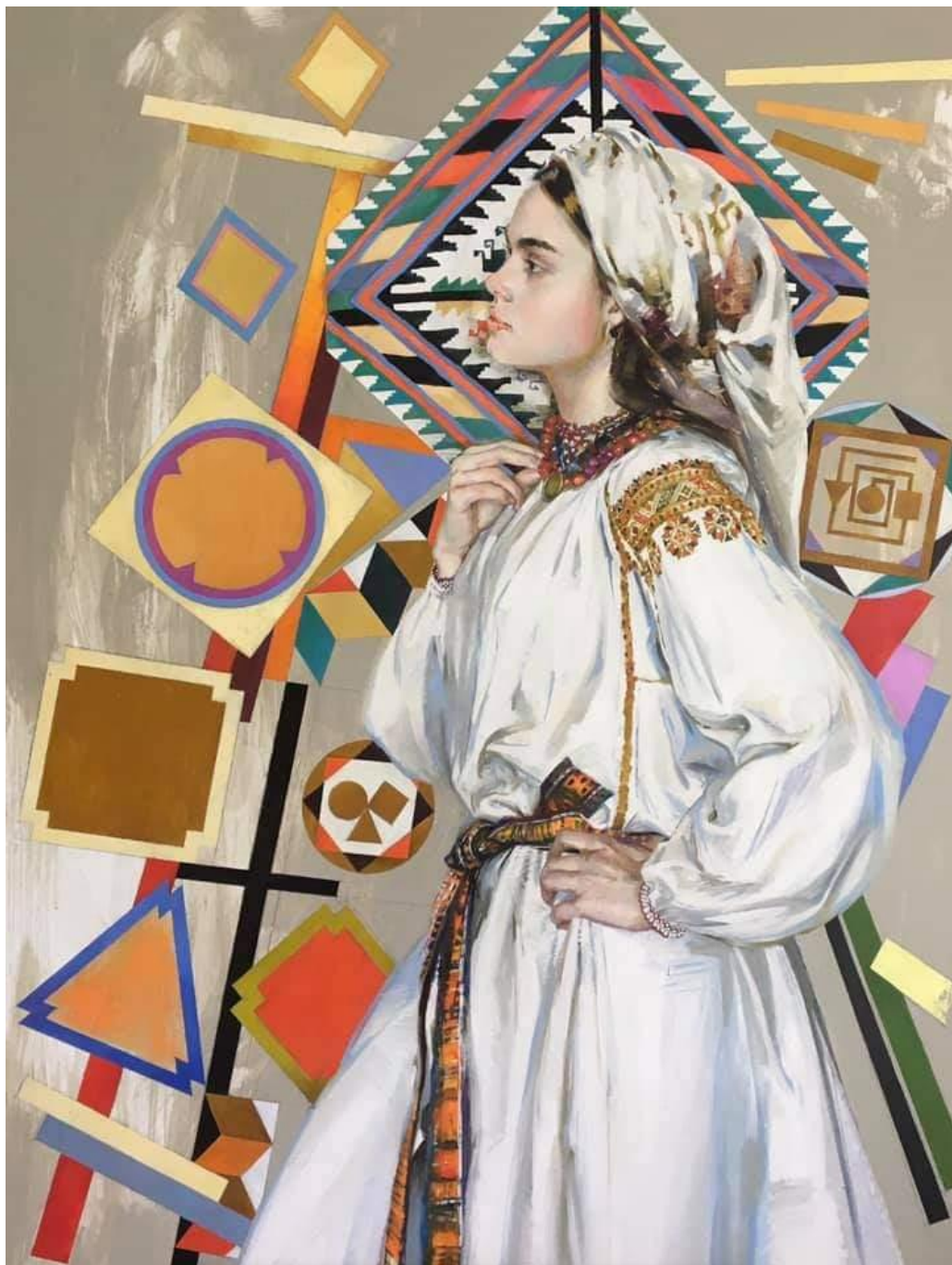

Іл. 2.17 Катерина Білетіна «Cold spring of 2022», «Холодна весна 2022»,
полотно, олія

Іл. 2.18. Катерина Білетіна
«Сайарсична композиція 1»
Полотно олія, 2021 рік

Іл. 2.19. Катерина Білетіна,
«Сайарсична композиція 2»
Полотно олія, 2021 рік

Іл. 2.20. Катерина Білетіна In der Galerie – українські етнічні портрети в рамках ескопозиції в Galeriebonnard, Нідерланди.